

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
Ústav politologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Sorel a Spengler.
Ke kořenům dekadence

Vypracoval: Bc. Petr Netopil

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Slačálek, Ph.D.

Praha 2024

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce, PhDr. Ondřeji Slačálkovi, PhD., za odborný dohled a za řadu cenných připomínek ke koncepci i k formální stránce diplomové práce. Za konstruktivní kritiku patří vřelé díky i mým někdejším kolegům z diplomového semináře.

Veliké poděkování patří také rodině a přátelům za podporu během studia i mimo něj.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předloženou práci vypracoval samostatně s použitím uvedených pramenů a zdrojů.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze, dne 31.7.2024.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Netopil', written over a horizontal dotted line.

Bc. Petr Netopil

Abstrakt

Tématem diplomové práce je pojetí dekadence z perspektivy dvou osobitých a značně kontroverzních myslitelů, Georgese Sorela (1847 – 1922) a Oswalda Spenglera (1880 – 1936). Zatímco svérázný marxista Sorel, proslulý jako teoretik revolučního syndikalismu, bývá dnes často charakterizován jako jakýsi intelektuální “kmotr” fašismu, Oswald Spengler posloužil německému nacismu v lecčems jako vzor, ačkoli on sám k němu měl vztah přinejlepším ambivalentní.

Dekadentní charakter myšlení obou autorů nám však jasně ukazuje, že jejich napojení na krajní pravici není pouhou shodou okolností. Sám Benito Mussolini se nechal slyšet, že smýšlením dluží Sorelovi více než Nietzsche, přičemž Oswald Spengler se vyjadřoval o Sorelovi jako o jednom z mála socialistů, kteří považovali “obranu vlasti, rodiny a majetku” za “hlavní a nejušlechtilejší úkol proletariátu”. Není tedy divu, že oba autoři viděli v dekadenci neutuchající nebezpečí. Téma úpadku společnosti a morální regenerace tudíž představuje pro dílo Georgese Sorela i Oswalda Spenglera hlavní styčný bod.

Právě tento styčný bod je v morálním i civilizačním slova smyslu pro diplomovou práci klíčovým tématem. Srovnání Georgese Sorela a Oswalda Spenglera se zakládá na analýze jejich pohledů na dekadenci, na příčiny dekadence, její charakteristiky a také na potenciální východiska z ní. Tento rozbor se opírá o ústřední koncepty myšlení zmíněných autorů, jakým je například u Oswalda Spenglera jeho biologizující, cyklické pojetí dějin a u Georgese Sorela jeho moralistický náhled na společnost a vytrvalé hledání možnosti hnutí, které by bylo schopné tuto dekadenci zvrátit a společnost revitalizovat.

Klíčová slova

Spengler, Sorel, dekadence, vitalismus, 19. a 20. století, fašismus, protiosvícenství, heroismus, Fin de siècle, civilizace, kultura, mýtus

Abstract

The theme of the diploma thesis is the concept of decadence as seen from the perspective of two idiosyncratic and highly controversial thinkers, Georges Sorel (1847-1922) and Oswald Spengler (1880-1936). While the peculiar Marxist Sorel, famous for his contributions to the theory of revolutionary syndicalism, is today often characterized as an intellectual "godfather" to fascism, Oswald Spengler did serve as a

model for German Nazism in many ways, although his relationship to it was ambivalent at best.

However, the decadent character of the thought of both authors clearly shows us that their connection to the far right is not a mere coincidence. Benito Mussolini himself was reported to have said that he owed more to Sorel in his thinking than he did to Nietzsche, while Oswald Spengler referred to Sorel as one of the few socialists who considered "the defence of the fatherland, family and property" to be "the main and the most noble task of the proletariat". It is not surprising, then, that both authors saw decadence as an incessant danger. The theme of social decay and moral regeneration is thus a major point of convergence in the work of both Georges Sorel and Oswald Spengler.

It is this point of convergence, in both a moral and civilizational sense, that is the key theme for the thesis in terms of comparing the two authors. The comparison between Georges Sorel and Oswald Spengler is based on an analysis of their views on decadence, on the causes of decadence, on its characteristics and also on potential ways of redemption from decadence. This analysis is based on the central concepts of the thought of the aforementioned authors, such as Oswald Spengler's biologizing, cyclical conception of history and Georges Sorel's moralistic view of society and his persistent search for the possibility of a movement capable of reversing this decadence and revitalizing society.

Keywords

Spengler, Sorel, decadence, vitalism, 19th and 20th century, fascism, Counter-Enlightenment, heroism, Fin de siècle, civilization, culture, myth

Obsah

Úvod	1
Shrnutí použitých pramenů a literatury	4
1. Koncept dekadence	6
1.1 Východiska a proměny myšlení Georgese Sorela.....	6
1.2 Pojetí dějin v díle Georgese Sorela	11
1.3 Východiska a proměny myšlení Oswalda Spenglera	12
1.4 Pojetí dějin v díle Oswalda Spenglera	17
1.5 Rozdíly a souvislosti v pojetích dekadence Georgese Sorela a Oswalda Spenglera	20
2. Příčiny dekadence	25
2.1 Příčiny dekadence v díle Georges Sorela	25
2.2 Příčiny dekadence v díle Oswalda Spenglera	29
2.3 Rozdíly a souvislosti v příčinách dekadence v dílech Georgese Sorela a Oswalda Spenglera	35
3. Příznaky dekadence	37
3.1 Příznaky dekadence v díle Georges Sorela	37
3.2 Příznaky dekadence v díle Oswalda Spenglera	41
3.3 Rozdíly a souvislosti v příznacích dekadence v dílech Georgese Sorela a Oswalda Spenglera	48
4. Východiska z dekadence	52
4.1 Východiska z dekadence v díle Georgese Sorela	52
4.2 Východiska z dekadence v díle Oswalda Spenglera	58
4.3 Rozdíly a souvislosti ve východiscích z dekadence v dílech Sorela a Spenglera	63
Závěr	70
Prameny a literatura	74

Úvod

Domnělý úpadek kulturních, morálních a společenských hodnot provází lidstvo po celou jeho historii. Již s Hésiodem se člověk ohlížel ke zlatým věkům opředených mýty a legendami a stavěl je do protikladu k současnému politováníhodnému stavu společnosti.

Pro epochu *fin de siècle* byla dekadence příznakem, který nemohla setřást; zatímco evropská koloniální moc se nacházela na svém historickém vrcholu, nálady na kontinentě samotném se zdály být nasyceny pesimismem, cynismem a pocity civilizačního chátrání. Intelektuální kultura přelomu 19. a 20. století byla fenoménem společenského rozkladu skutečně nasycena, a navzdory věkovému rozdílu mezi Georgesem Sorelem a Oswaldem Spenglerem bylo myšlení obou autorů v tomto období pevně zakořeněno. Léta mezi počátkem 90. let 19. století a začátkem 1. světové války ostatně korespondovala s autorsky nejplodnějším obdobím Georgese Sorela a s formativními intelektuálními léty Oswalda Spenglera.

Sorel a Spengler jsou jména, která se pro koncept společenského rozkladu stala takřka synonymem; ostatně jen těžko si lze si představit hlubší debatu o fenoménu dekadence, která by je přinejmenším nezmínila. Oba autoři, pohybující se na hranici intelektuální serióznosti a vyvrhelství, se však stali také předmětem poněkud odlišné diskuse - jmenovitě jsou to jejich formativní vazby na vznik fašismu a nacismu. Zatímco u duze zmíněného je tato odpověď na tuto otázku poněkud přehlednější, obzvláště Georges Sorel je předmětem polemiky, která se snaží umístit počátky fašismu do okruhu jeho žáků v *Cercle Proudhon*, jak nejlépe ilustruje Zeev Sternhell. Navzdory své reputaci jako intelektuálního kmotra fašismu však zůstává Sorel mimo badatelské kruhy polozapomenutou osobností i mezi radikálními socialisty. Oswalda Spenglera můžeme přesvědčivě zařadit do tradice psaní dějin jako univerzální historie - což sdílí s kdysi populárním britským historikem Arnoldem J. Toynbeem. Ostatně právě o Spenglerovi, Toynbeem a Kantovi napsal Henry Kissinger svou bakalářskou práci, avšak dnes je Spengler v akademickém prostředí zmiňován buď pouze jako jeden z autorů pracujících s cyklickým principem ze sociologického a historiografického hlediska, anebo jako jeden z hlavních protagonistů deklinismu. Ačkoli se jeho akademický přínos stal zanedbatelným a nalezneme jen několik jeho následovníků, mezi které bývá řazen například český

egyptolog Miroslav Bárta, v současných krajně pravicových kruzích nabyt Spengler značné oblíbenosti.

Hlavním cílem této práce je porovnání zmíněného ústředního konceptu obou myslitelů - dekadence. Pro skutečně vyvážené pochopení je však potřeba reflektovat její komplexní povahu a je nezbytné ji zasadit do historického a kulturního kontextu života Sorela i Spenglera, neboť není pochyb o tom, že dekadence se stala ústředním tématem jejich díla v důsledku dobových okolností; oba autoři ostatně strávili svůj život v domnění, že společnost okolo nich se nachází v úpadku.

Dále je třeba konfrontovat se i s kritickým srovnáním metodologie a konceptuálních přístupů obou autorů. Sorelovo zaměření na erozi morálních hodnot a zákázonosné účinky neproduktivního intelektualismu je zde určitým kontrastem k Spenglerovu přírodovědnému pohledu na nevyhnutelný úpadek civilizací.

Zásadním prostředkem použitým k naplnění cílů diplomové práce je vysvětlení odlišných perspektiv těchto dvou autorů vzhledem k jasnému rozlišení příčin, příznaků a východiskům z dekadence.

K pochopení toho, jakým způsobem Sorel a Spengler chápali dekadenci, slouží v první řadě rozvedení intelektuálních východisek a proměn myšlení za jejich života. Ústřední myšlenky obou autorů jsou posléze rozvedeny i vzhledem k jejich praktického politického nasazení. Intelektuální konceptualizace dekadence je zde rozvedena v úzkém spojení s načrtnutím celkového pojetí dějin, skrze které se bude diplomová práce snažit pochopit pohledy obou autorů na dekadenci i na společné či rozdílné prvky, kterými se tento společenský fenomén projevuje. Další kapitoly se následně věnují zmíněným příčinám, příznakům a východiskům z dekadence; ty jsou zde analyzovány v kontextu děl obou autorů a posléze jsou vždy ke konci kapitoly srovnány na základě jejich rozdílů a souvislostí.

Toho je docíleno na základě čtení nejznámějších děl obou autorů, mezi které v případě Georgese Sorela patří Úvahy o násilí (*Réflexions sur la violence*), ve kterých se zabýval koncepty mýtu generální stávkou a politického násilí, Iluze pokroku (*Les Illusions du Progrès*), ve kterých se pokoušel se vyrovnat s karteziánským dědictvím a tudíž i s osvícenskou teleologií pokroku, a krátký spis Rozklad marxismu (*La Décomposition du marxisme*), ve kterém se Sorel snažil o nalezení skutečného

charakteru marxismu. Tato tři díla Sorel publikoval r. 1908 během svého vrcholového angažmá se syndikalismem, pro diplomovou práci je však klíčová přítomnost kapitoly *Grandeur et Décadence* (Velikost a úpadek), která byla do *Les Illusions du Progrès* zařazena až v edici z r. 1910.

V případě Oswalda Spenglera je posléze základním Zánik západu (*Der Untergang des Abendlandes*, jehož první část, *Gestalt und Wirklichkeit* - Forma a skutečnost - vyšla krátce po 1. světové válce r. 1918, zatímco jeho druhá část, *Welthistorische Perspektiven* - Světové historické perspektivy - vyšla až r. 1922), ve kterém se tématu vzniku, úpadku a zániku věnuje do detailu. Diplomová práce se tak snaží dojít k pochopení a srovnání klíčových témat, idejí a argumentů, které z hlediska dekadence oba autory spojují.

Skrze prozkoumání jejich nejznámějších děl se pokusíme uchopit to, jakým způsobem Georges Sorel a Oswald Spengler chápali fenomén dekadence, jakou roli tento fenomén hrál v širším rámci jejich myšlení a jak se s ním mělo dát zápolit.

Sorel i Spengler jsou si totiž v identifikaci některých aspektů dekadence až zarážejícím způsobem podobní - především v kritice toho, co oba vnímali jako narůstající materialismus své doby a všech dalších neduhů, které s ním měly souviset. Mezi ty patřila nejen ztráta duchovnosti a postupující důraz na neproduktivní intelektualismus, ale i demokracie jako systém vlády založený na materialismu, respektive na materialismus náchylný.

Ačkoli je zřejmé, že v některých případech jsou tyto podobnosti pouze povrchního charakteru, odhalují nám důvod, proč je diskuze o souvislosti obou autorů s fašismem, respektive nacismem, zcela opodstatněná; jak Sorel, tak Spengler významně přispěli k intelektuální diskurzu o revitalizaci společnosti, která leží v samotném jádru obou zmíněných ideologií. Sorelovo zaměření lze označit za bezprostřednější a praktičtější pokus zvrátit rozklad společnosti revoluční činností, zatímco Spengler poskytl teoretičtější a historičtější náhled, přičemž dekadenci považoval za přirozenou a nevyhnutelnou.

Kromě v úvodu zmíněných nejznámějších děl Georgese Sorela i Oswalda Spenglera pracuje diplomová práce i s dalšími, méně známými texty obou autorů. Pro hlubší vztahu mezi člověkem Západu a technikou slouží Spenglerův klasický filozofický spis *Der Mensch und die Technik. Beitrag zu einer Philosophie des Lebens* (Člověk a technika. Příspěvek k jedné filozofii života) z r. 1931.

K práci s pozdním myšlením Oswalda Spenglera jako filozofa dějin také slouží kompilace jeho poznámek k době před-dějinné a raně-dějinné - *Early Days of World History: Reflections on the Past*. Spengler se zmíněným epochám v *Der Untergang des Abendlandes* příliš nevěnoval a samotnou práci o mládí lidské historie nestihl za života dokončit. *Early Days of World History: Reflections on the Past* vyšlo v angličtině až r. 2022 jako anglický překlad Spenglerových spisů posmrtně publikovaných r. 1966 v Německu pod názvem *Frühzeit der Weltgeschichte: Fragmente aus dem Nachlass*.

Diplomová práce také dodatečně pracuje se Spenglerovou korespondencí v podobě *Spengler Letters 1913-1936*, anglického překladu z r. 1966. Nacházíme zde řadu jinak skrytých nuancí jeho myšlení.

Co se týče sekundární literatury věnující se Oswaldu Spenglerovi, diplomová práce se soustředí především na literaturu recentní v podobě *Oswald Spengler and the Politics of Decline* z r. 2022, ve které Ben Lewis klade důraz nejen na Spenglerovu badatelskou činnost, ale i na jeho polozapomenuté pokusy o prosazení sebe sama v politickém životě. V rámci jeho politického působení se Lewis zároveň snaží identifikovat a interpretovat souhru Spenglerových metahistorických úvah a praktických požadavků politiky ve složité době Výmarské republiky.

Druhým významným sekundárním pramenem je *Prophet Of Decline: Spengler On World History And Politics* Johna Farrenkopfa z r. 2001. Kniha se pokouší Oswalda Spenglera pochopit z interdisciplinární perspektivy, tedy skrze prizma historie filozofie, politické vědy a mezinárodních vztahů.

V rámci práce se sekundární literaturou však diplomová práce nepomíjí ani starší literaturu, především *Oswald Spengler: A Critical Estimate* H. Stuarda Hughese z r. 1952, který umísťuje Spenglera do náležitého kontextu dobových intelektuálních proudů a *History And Prophecy: Oswald Spengler And The Decline Of The West*

Klause P. Fischera z r. 1977, která se mimo Spenglerových předpovědí věnuje i jeho pionýrské roli ve vývoji komparativního studia kultur.¹

Mezi méně známé primární texty Georgese Sorela patří *Introduction à l'Économie Moderne* z r. 1903, které vyšlo r. 1984 v anglickém překladu Johna L. Stanleyho jako *Social Foundations of Contemporary Economics*. Je to jakýsi předchůdce *Úvah o násilí* ve smyslu načrtnutí témat dekadence buržoazie a socialismu díky sociálnímu smíru, což diplomové práci umožňuje hlubší náhled do myšlení Georgese Sorela před jeho nejznámějším, syndikalistickým obdobím.

Mezi vynikající sekundární literaturu k proměně Sorelova myšlení patří *Georges Sorel: The Character and Development of His Thought* anglického badatele Jeremy Jenningsa z r. 1985. Vývojem Sorelova myšlení se zabývá i Jack J. Roth v *The Cult of Violence: Sorel and the Sorelians* z r. 1980.

Mezi další důležitou sekundární literaturu patří komparativní studie *Three against the Third Republic* Michaela Curtise, která Sorela kontextualizuje s Mauricem Barrèsem a Charlesem Maurrasem, dvěma silnými kritiky Třetí francouzské republiky. *From Georges Sorel: Essays in Socialism and Philosophy* s předmluvou od Johna L. Stanleyho z r. 1978 obsahuje řadu raných a méně známých Sorelových textů přeložených do angličtiny. O tři roky později publikovaná *The Sociology of Virtue: The Political and Social Theories of Georges Sorel*, také od Johna L. Stanleyho je pro diplomovou práci důležitá z hlediska řady analytických postřehů k Sorelovým raným textům.

V neposlední řadě se diplomová práce částečně konfrontuje i s texty izraelského badatele Zeeva Sternhella, který Sorela v *The Birth of Fascist Ideology: From Cultural Rebellion to Political Revolution* r. 1994 označil za jednoho z intelektuálních předchůdců italského fašismu.

---

¹ K. P. FISCHER - *History and Prophecy: Oswald Spengler and The Decline of the West*. Moore Publishing Company, 1977, str. 155

1. Koncept dekadence

1.1 Východiska a proměny myšlení Georgese Sorela

Georges Sorel byl v rámci pravolevého spektra vždy považován za obtížně klasifikovatelného. To není neopodstatněné - ačkoli si jej nejvíce spojujeme se syndikalismem, ohledně jeho napojení na tehdejší monarchistická a nacionalistická hnutí a možného vztahu ke genezi fašismu probíhá dodnes značná debata. Sorel za svůj život totiž prostrádal řadu různých a často protichůdných politických pozic. Snad jedinou konstantou v jeho politickém profilu byla jeho morální perspektiva, skrze kterou již jako provinciální inženýr vnímal soudobou francouzskou společnost jako úpadkovou.² S věkem se jeho kritika neustále zostřovala³, avšak jeho hlavním cílem vždy zůstávala morální rekonstrukce společnosti.

Pomocí boje proti dekadenci pak musíme pochopit Sorelovo angažmá v různých politických hnutích. Tvrdé jádro jeho myšlení se sbíhalo kolem "otce anarchismu", Pierra-Josepha Proudhona.⁴ Je téměř jisté, že Sorelův antiutilitaristický pohled na spravedlnost, jeho víra v rovnostářské uspořádání společnosti, jsou vedle jeho přesvědčení o radikální - ba přímo heroické - činnosti směřující k úniku z dekadence, dědictvím Proudhona. Sorel byl tak pevně zakořeněn v proudhonovské tradici, že zdědil i jeho výrazně negativní postoj ke státu⁵ a k politice obecně.⁶

Dalším důkazem přetrvávajícího myšlenkového jádra, ze kterého Georges Sorel nikdy neustoupil, jsou dvě hodnoty obsažené již v jeho prvních knihách z roku 1889 - důraz na náboženskou stránku života v *Contribution à l'Étude Profane de la Bible* (Příspěvek k profánnímu studiu Bible) a odpor k intelektuálům v *Le procès de Socrate, Examen Critique des Thèses Socratiques* (Sokratův proces, kritické zkoumání sokratovských tezí).

---

² M. CURTIS - *Three Against the Third Republic: Sorel, Barres and Maurras*. Princeton University Press, 1959, str. 7

³ G. SOREL - *Sorel: Reflections on Violence*. Cambridge University Press, 1999, str. 21

⁴ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 34-35

⁵ M. CURTIS - *Three Against the Third Republic: Sorel, Barres and Maurras*. Princeton University Press, 1959, str. 50

⁶ Ibidem, str. 11

Již v jeho konzervativních začátcích ho tedy Proudhon okouznil a právě k němu se po celý život vracel, nicméně to klíčové u Sorela⁷ je právě výše zmíněná proudhonovská tradice, důraz na religiozitu, antiintelektualismus, a také tradiční hodnoty francouzského katolického venkova, totiž důstojnost tvrdé práce, cudnost a chudoba.

Asociace s Proudhonem nám umožňuje vysvětlit paradox, proč se penzionovaný inženýr veřejných staveb a filozof-samouk, Georges Sorel, v průběhu 90. let 19. století stal jedním z prvních exponentů marxismu ve Francii. Jeho počáteční angažmá s marxismem bylo dosti ortodoxní - viděl v něm objektivní a vědecké vysvětlení ekonomické činnosti a zdálo se mu, že to byl Marx, kdo se dokázal dobrat principů kapitalistické výroby.

V jeho čtení Marxe však již tehdy bylo něco osobitého - materialistické pojetí dějin nepovažoval za nedílnou součást vědecké hodnoty marxismu. Tehdy se také začal formovat další prvek "dospělého" sorelovského myšlení - aplikace homérské morálky hrdinů před Sokratovských Athén na moderní průmyslové prostředí.⁸

Snad to byla souhra pevně zakořeněného přesvědčení o dekadentním charakteru Třetí francouzské republiky a Sorelovi upřímné konverze k marxismu jako k vědecké doktríně, která jej koncem 90. let motivovala k obhajobě Dreyfuse. Tehdy totiž Sorel považoval budoucnost demokracie a socialismu za vzájemně propojenou a nebyl ještě tak zarputilým odpůrcem reformismu, jakým se stal ve své syndikalistické fázi.⁹

V každém případě jeho pozdější negativní postoj k Dreyfusovi posloužil ke zdůraznění jeho proudhonského odporu k politice - francouzští parlamentní socialisté podle Sorela využili aféru pouze k vylepšení vlastní kariéry.¹⁰

Prostřednictvím čtení Marxe se Sorel tou dobou také seznámil s myslitelem, který jeho touhu po morální obrodě do velké míry charakterizoval. Tím byl neapolský filozof Giambattista Vico (1668-1744), nepřítel karteziánského racionalismu, proslavený svou cyklickou *ideální historií*.

---

⁷ J. J. ROTH - *The Cult of Violence: Sorel and the Sorelians*. University of California, 1980, str. 87

⁸ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 49-50, 52

⁹ Ibidem, str. 85

¹⁰ Ibidem, str. 129

Tuto koncepci Sorel od počátku považoval za příliš deterministickou a bez empirického základu. Cenné ve Vicovi shledával především dvě věci - jeho ideogenetické zákony potvrdili Sorelův názor na to, že v lidských dějinách je tím nejdůležitějším etika, a Sorela zároveň fascinovala možnost hledání vzorců, kterými by se historie řídila.¹¹

Klíčový je zde vicovský pojem *ricorsa*, na kterém Sorel založil svou vidinu možnosti společenské revitalizace.¹² Ve vicovském slova smyslu bylo *ricorso* zlomem či návratem k primitivnějšímu stavu společnosti. Pro Sorela bylo *ricorso* dějinným okamžikem, během kterého mělo dojít k morální regeneraci¹³ a charakterizoval jej jako návrat k instinktivnímu a "primitivnímu" světónázoru, který měl uvolnit morální energie nashromážděné během dekadence.¹⁴ Ačkoli Sorel poprvé začal s pojmem *ricorsa* pracovat až s publikací *Introduction à l'économie moderne* r. 1903¹⁵, již jeho nejranější spisy vykazovaly známky zaujetí možnou společenskou regenerací.

Vicův vliv Sorelovo politické myšlení zřejmě zásadním způsobem proměnil. Sorel Marxe reinterpetoval na základě lidského konání a zavrhl koncepci determinismu. Na místo Bible jako sekulárního eposu měly stát v obdobné úloze Marxovi texty, které se měly stát základními texty nového *ricorsa*. Duchovní hodnota textů by přitom měla nad skutečným obsahem jasnou převahu. Není překvapující, že se voluntaristické pojetí Marxe v Sorelově díle objevilo ve chvíli, kdy začal zavrňovat politický reformismus, a současně se ve zrání myšlenek Georgese Sorela objevily další ozvěny Proudhona. Socialismus jako morální i technologické hnutí v sobě sjednocoval zlepšení výroby s morálním zlepšením proletariátu. Získání politické moci proletariátu však nemohlo přinést zlepšení produkce ani morálky.¹⁶

Od r. 1906 tak úlohu tohoto antipolitického *ricorsa* měl sehrát syndikalismus. Ve srovnání s dekadentní, filantropickou buržoazií se proletariát stále držel staré

---

¹¹ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 65

¹² G. SOREL - *Sorel: Reflections on Violence*. Cambridge University Press, 1999, str. 36

¹³ J. J. ROTH - *The Cult of Violence: Sorel and the Sorelians*. University of California, 1980, str. 39

¹⁴ *Ibidem*, str. 9

¹⁵ *Ibidem*, str. 22-23

¹⁶ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 68, 73

konzervativní morálky a jeho spojení s výrobou mohlo vést k morálnímu zlepšení. Marxismus měl nadále sloužit jako moderní průvodce průmyslovou společností, který by se pro proletariát jevil jako vědecký, přičemž jeho skutečná hodnota by vycházela z bergsonovského pochopení iracionálna, interpretovaného Sorelem jako možný zdroj energie pro morální obrodu.¹⁷

K ochraně proletariátu - protagonistu jediné síly, která může morálně, technologicky a ekonomicky zachránit civilizaci - před zkažením samotnými silami, proti nimž bojuje, sahá Sorel opět do historie. Od všestranného historika Ernesta Renana si vypůjčil příklad raného křesťanství jako morální vzor. Po renanovsku se tak socialismus stává náboženským hnutím, které se však, stejně rané rané křesťanství, místo získání tolerance od většinové společnosti rozhodne zastat úlohu perzekuovaných a izolovaných mučedníků. To podle Sorela umožnilo křesťanům díky revitalizované morálce Římskou říši později ovládnout.¹⁸

Toto *ricorso* mělo mít jediného možného historického nepřítele - když křesťanství přemohlo Římskou říši, vznikla hospodářská krize, která uvrhla civilizaci do temného středověku.¹⁹ Pro průmyslově založené syndikalistické hnutí to neměla být hrozba - až do chvíle, kdy se ukázalo, že cílem jejich generální stávky je osmihodinový pracovní den a sociální kompromis.²⁰ To bylo, společně s všeobecným selháním cílů syndikalismu, důvodem Sorelova opuštění syndikalismu ke konci první dekády 20. století; již v červnu 1908 oznámil svoje odstoupení od syndikalismu.²¹

Sorelovo rozčarování ze syndikalismu mohlo být příčinou jeho krátkého koketování s nacionalistickými a monarchistickými kruhy, které reprezentovali především Charles Maurras a Charles Péguy. V té době se mezi francouzskou pravicí našli i tací - jako

---

¹⁷ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 139, 141-142

¹⁸ J. J. ROTH - *The Cult of Violence: Sorel and the Sorelians*. University of California, 1980, str. 33

¹⁹ Ibidem, str. 60

²⁰ Ibidem, str. 35

²¹ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 143

například dramatik Paul Bourget²² - kteří v Sorelově tažení za revitalizaci nacházeli hodnotu. Sorel tehdy skutečně obdivoval boj "Maurrasových přátel" proti dekadenci. Přesto se zdá, že Sorel nikdy skutečně nevěřil, že monarchismus bude úspěšný při záchraně Francie, částečně v důsledku převahy intelektuálů nad "muži činu" v kruzích *Action française*²³ a částečně kvůli stigmatu roku 1871; od událostí Pařížské komuny se propast mezi proletariátem a konzervativními kruhy příliš zvětšila.²⁴ Přesto, ač Sorel nenašel *ricorso* v kruzích Maurrausova integrálního nacionalismu, alespoň zde našel hnutí, které mělo vedle křesťanské tradice zachovat dvojí dědictví řecko-římské civilizace a křesťanství; obojí považoval za předpoklad k nastolení další revitalizace společnosti.²⁵ Sorel se totiž stále domníval, že zánik náboženské stránky života by byl katastrofální.²⁶

V letech těsně před válkou se Georges Sorel stal jedním z hlavních intelektuálních vlivů na *Cercle Proudhon*, který sdružoval intelektuály monarchismu a revolučního syndikalismu (včetně Edouarda Bertha, Sorelova hlavního žáka). Zeev Sternhell považuje Sorela za klíč k myšlenkám, které umožnily vznik této politické syntézy.²⁷ Zatímco Sorel se v určitém okamžiku stále domníval, že válečný konflikt v Evropě může vyústit v nové *ricorso*²⁸, zřekl se *Sacrée Union* z roku 1914 a oplakával zkázu 1. světové války. Jeho podpora Mussoliniho i Lenina ke konci jeho života měla rozporuplné rysy - oba považoval za velké muže, ale znervózňovaly ho zprávy o brutalitě fašistů i bolševiků; přesto bolševismus považoval za *ricorso* a domníval se, že jeho údajná nemilosrdnost je propagandou buržoazních demokracií.²⁹ V každém případě se jeho údajný osobní obdiv k Mussolinimu zřejmě nerovnal

---

²² J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 148

²³ J. J. ROTH - *The Cult of Violence: Sorel and the Sorelians*. University of California, 1980, str. 91, 95

²⁴ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 147

²⁵ M. CURTIS - *Three Against the Third Republic: Sorel, Barres and Maurras*. Princeton University Press, 1959, str. 46-47

²⁶ J. J. ROTH - *The Cult of Violence: Sorel and the Sorelians*. University of California, 1980, str. 101

²⁷ Z. STERNHELL, M. SZNAJDER, M. ASHÉRI - *The Birth of Fascist Ideology*, Princeton University Press, 1989, str. 87-88

²⁸ J. J. ROTH - *The Cult of Violence: Sorel and the Sorelians*. University of California, 1980, str. 70

²⁹ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 160, 165-166

respektu k fašismu; dění v Itálii pro něj však před smrtí bylo okrajovým a svou pozornost soustředil na Rusko.³⁰

1.2 Pojetí dějin v díle Georgese Sorela

Georges Sorel se nikdy nezabýval lidskou historií ani její filozofií do přílišné hloubky, nejobsáhlejší vodítko k vlastnímu modelu dějin nám však nabízí v kapitole *Grandeur et Décadence* (Velikost a úpadek) z *Les Illusions du Progrès*. Tento model můžeme popsat jako cyklický a prezentuje jej jako střídání epoch *velikosti* a *průměrnosti*, přičemž průměrnost je zákonitostí - hlavním hybatelem dějin je *síla průměrnosti*. Sorelův koncept dějin můžeme nejlépe charakterizovat jako zjednodušenou adaptaci dějinné filozofie Giambattista Vica zbavenou metafyzického nádechu, přičemž hlavním rozdílem je Sorelova morální perspektiva a voluntarismus. Pouze činnost je tak schopná lidstvo přivést k dalšímu věku velikosti, avšak bez vnitřní či vnější motivace k ní lidstvo vždy zákonitě upadá zpátky do průměrnosti.³¹

Nejjasnějším příkladem věku dekadence a průměrnosti byla soudobá Třetí francouzská republika, z dalšího čtení Sorela jej však můžeme nalézt i v Athénách po jejich morálním úpadku zapříčiněném Sokratem či v raném středověku po pádu římské říše. Ve věku průměrnosti se neodehrává mnoho pozoruhodného; převládá v něm dekadence, zároveň se v nich však shromažďuje energie nutná pro budoucí epochy velikosti.³² Důležitým činitelem propadů k věkům průměrnosti byl individualismus; bylo to právě ve chvíli, kdy lidé propadli čistě sledování vlastních zájmů, kdy společnost propadla k průměrnosti a k materialismu.³³ Dalším důvod k identifikaci průměrnosti s dekadencí nacházel Sorel v tom, že věky průměrnosti byly vždy nevyhnutelně věky přechodnými - starý řád zmizel, avšak nový řád ještě nebyl ustanoven. V lidském chování během nich měl převládat morální relativismus, opovrhování tradicí a lidé obecně měly klesat zpátky ke svým nejnižším instinktům.

---

³⁰ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 161

³¹ I. L. HOROWITZ - *Radicalism and the Revolt Against Reason: The Social Theories of Georges Sorel with a Translation of His Essay on the Decomposition of Marxism*. Routledge, 2009, str. 120

³² G. SOREL - *The Illusions of Progress*. University of California Press, 1969, str. 176

³³ J. J. ROTH - *The Cult of Violence: Sorel and the Sorelians*. University of California, 1980, str. 113

Tento “triumf průměrnosti” nemohl skončit dříve než během jedné nebo dvou generací.³⁴

Naopak věky velikosti Sorel nacházel v období presokratických Athénách, v rané římské republice, v raném křesťanství, v období gotiky či v napoleonských válkách. Během těchto věků se v lidech měly objevit morální ctnosti, kterými měla být odvaha, trpělivost, neohlížení se na možnost smrti, oddanost slávě a kolektivu.³⁵

1.3 Východiska a proměny myšlení Oswalda Spenglera

Není překvapující, že analýza intelektuálních zdrojů Oswalda Spenglera se soustředila na jeho nejznámější dílo, *Zánik západu* - sám jednou prohlásil, že pokud by někdo sestavil soupis všech intelektuálních předchůdců, kteří mu byli připisováni jeho kritiky, takový seznam by obsahoval přes sto jmen. Tento trend klade důraz na Spenglera jako proroka historie a ochuzuje nás o další stránky jeho osobnosti - o Spenglera literáta a Spenglera v roli politického aktivisty. Ačkoli se tím ztrácí určité nuance jeho intelektuálního života, sám Spengler by s tím pravděpodobně byl spokojený - odjakživa se snažil prezentovat svoje myšlení jako neměnné.³⁶ Některé myšlenkové tendence však byly u Spenglera skutečně celoživotní; od dětství bavil své sestry fantaskními příběhy o rivalitě dvou imaginárních říší. Zřejmě během adolescence tato fascinace přerostla v posedlost kolapsem impérií a civilizací, jak můžeme vyčíst z jeho prvního literárního pokusu, veršovaného dramatu *Montezuma. Ein Trauerspiel*, které se zabývalo pádem aztécké říše.

Bylo to však až během univerzitních studií, kdy se Spenglerovo myšlení dostalo větší sofistikovanosti - ve své doktorské práci, *Der metaphysische Grundgedanke der heraklitischen Philosophie*, psal o Hérakleitovi. Od něj a z řeckého myšlení obecně převzal Spengler důraz na intuici a na radikální filozofický relativismus.³⁷

Herákleitos však byl pouhou ozvěnou daleko důležitějšího myšlenkového východiska, které Spengler jmenoval v předmluvě k revidované verzi *Zániku západu* z r. 1923 - Friedricha Nietzscheho, kterého stavěl vedle svého dalšího intelektuálního idolu,

---

³⁴ G. SOREL - *The Illusions of Progress*. University of California Press, 1969, str. 210-211

³⁵ Ibidem, str. 35-36

³⁶ J. FARRENKOPF - *Prophet of Decline: Spengler on World History and Politics*. LSU Press, 2001, str. 91, 92

³⁷ Ibidem, str. 55-56

Johanna Wolfganga von Goethe. Tento výběr však nebyl pro kultivované německé autory Spenglerovi generace ničím výjimečným; co stojí za povšimnutí je především výběr inspirací z Goetheho a Nietzscheho, kterým byl Spengler osobitý. Zatímco Goethe ho měl naučit “metodě”, od Nietzscheho si měl převzít “tázací schopnost”. To v praxi znamenalo to, že Goetheho bral vážně jako přírodního vědce; můžeme konstatovat, že Spenglerova morfologická metoda pochopení lidských dějin je ve svém základu goetheovská.³⁸ Dalším klíčovým náhledem, který Spengler od Goetheho převzal, byla protiosvícenská perspektiva toho, že zkušenost je jedinou možnou formou vědění.³⁹ Co se týče Nietzscheho, není to jen Spenglerova kritická perspektiva ke studiu civilizací, kterou zdědil; bylo to i zaujetí dekadencí a vitalismem. Můžeme nicméně říct, že Spengler obrátil některé Nietzscheho pozice naruby - zatímco Nietzsche měl odpor ke všemu pruskému v rámci Německa, pro Spenglera byl stát v historickém jádru jeho schématu a budoucnost měla patřit pruské tradici v německé říši.⁴⁰ Jednou z klíčových věcí, kterou Spengler od Nietzscheho zdědil, byl aristokratický náhled nad život.⁴¹

Obecně byl Spengler mnohem konzervativnějším myslitelem, než Nietzsche - na rozdíl od něj dával jednotlivce do podřízenosti vůči velikým historickým procesům a tím byl konformním s hegelovskou tradicí dějin soustředěných okolo státu. Sám přitom svou historickou práci vnímal jako protiklad k Hegelovi, ačkoli později uznal to, že byl zároveň jeho nevědomým dlužníkem.⁴²

Pro diplomovou práci je však klíčové Spenglerovo cyklické nahlížení na historii. Klasické vzdělání Oswalda Spenglera mu nepochybně zajišťovalo znalost cyklického konceptu dějin helénistického historika Polybia a jistě byl obeznámen s dlouho tradicí evropské cyklické filozofie dějin.

Další osobností, kterou Spengler silně respektoval, byl Machiavelli, a dozajista byl obeznámen s jeho cyklem politických forem z *Rozprav nad prvními deseti knihami Tita Livie*. Přírozenou inspirací pro Spenglera mohl být i Giambattista Vico, jehož *La*

---

³⁸ H. STUART HUGHES - *Oswald Spengler: A Critical Estimate*, Routledge, 1991, str. 71

³⁹ K. P. FISCHER - *History and Prophecy: Oswald Spengler and The Decline of the West*. Moore Publishing Company, 1977, str. 92

⁴⁰ H. STUART HUGHES - *Oswald Spengler: A Critical Estimate*, Routledge, 1991, str. 62

⁴¹ K. P. FISCHER - *History and Prophecy: Oswald Spengler and The Decline of the West*. Moore Publishing Company, 1977, str. 97, 105

⁴² J. FARRENKOPF - *Prophet of Decline: Spengler on World History and Politics*. LSU Press, 2001, str. 96

Scienza Nuova byla nejrozvinutější cyklickou historií před vznikem kritické historické vědy v 19. století. Vico, podobně jako Spengler, prosazoval posouzení historie na komparativním principu, abychom byli schopni dojít k obecným zákonitostem. Za dalšího intelektuálního předchůdce býval občas považován slavjanofil Nikolaj Danilevskij se svou cyklickou filozofií světových dějin, kterou koncipoval podobně jako Spengler jako komparativní historii světa a zároveň program pro budoucnost. Podobně jako u Spenglera zde můžeme najít důraz na Rusko jako na svět nutně odlišný od západu. Srovnání Danilevského a Spenglera však přináší stejné množství rozdílů jako podobností.⁴³

Spenglerova filozofie světových dějin zároveň zůstává hluboce zakořeněna v tradici německého romantismu; je to právě odsud, odkud převzal rozdíl mezi koncepty “*Kultur*” a “*Zivilisation*”. Tento rozdíl mezi zlatým věkem intelektuálních a uměleckých výkonů a následujícího věku peněz, urbanismu a racionalismu dávno předcházela *Zániku západu* a jeho nejvýznamnějším protagonistou byl koncem 19. století Friedrich Nietzsche⁴⁴, ačkoli určité kořeny můžeme najít už u Johann Gottfried Herdera a Friedricha Wilhelma Josepha Schellinga.⁴⁵

Je to již v *Zániku západu*, kde můžeme vycítit, že Spengler se odmítal spokojit s pouhou rolí proroka. Jeho první pokusy o politickou činnost byla dvě fragmentárně dochovaná memoranda z doby 1. světové války, adresovaná císaři a šlechtě Německé říše. Volal v nich po reformě hohenzollernské monarchie a německé šlechty v čele výzvám moderní doby.⁴⁶ Jeho první význačný počín v oblasti politické publicistiky však přišel až v napjatém roce 1919 v *Preussentum und Sozialismus*, kde formuloval koncept pruského socialismu jako protileku proti hrozícímu triumfu komunismu.⁴⁷ Tato osobitá alternativa k marxismu měla mobilizovat proletariát (či alespoň jeho část) tváří v tvář nastupujícím dějinným výzvám. Ve skutečnosti však měla daleko více společného s monarchismem, nacionalismem a imperialismem než-li s jakýmkoli

---

⁴³ J. FARRENKOPF - *Prophet of Decline: Spengler on World History and Politics*. LSU Press, 2001, str. 98

⁴⁴ B. LEWIS - *Oswald Spengler and the Politics of Decline*. Berghahn Books, 2022, str. 69

⁴⁵ J. FARRENKOPF - *Prophet of Decline: Spengler on World History and Politics*. LSU Press, 2001, str. 96

⁴⁶ *Ibidem*, str. 113-114, 117

⁴⁷ K. P. FISCHER - *History and Prophecy: Oswald Spengler and The Decline of the West*. Moore Publishing Company, 1977, str. 58

tradičním pochopením socialismu.⁴⁸ Ben Lewis jej popisuje jako formu státního socialismu charakterizovaného silným autoritářstvím a pruskou tradicí sebe sebeobětování a povinnosti vůči kolektivu; Spengler se v něm odvolával k byrokratické tradici založené Bedřichem Velikým. Z hospodářského hlediska měl být vysoce intervenční, státem řízenou a plánovanou ekonomikou. Spengler se zřejmě domníval, že konzervativní kruhy by si měly osvojit vědecké metody ekonomického plánování, které tehdy byly vnímány jako moderní.⁴⁹

Ačkoli si *Preussentum und Sozialismus* našlo své příznivce v řadách konzervativců, Spenglerův socialistický galimatyáš nenašel mezi jeho cílovou skupinou příliš velký ohlas.⁵⁰ Je nutné podotknout, že Spenglerovo přesvědčení o možnosti mobilizace proletariátu pro nacionální věc nemělo dlouhého trvání a již s vydáním druhé části *Zániku západu* r. 1922 se vrátil k důležitosti konzervativního a aristokratického vedení společnosti.⁵¹

S publikací *Preussentum und Sozialismus* začal být Spengler politicky aktivní a až do r. 1924 se pokoušel zaujmout roli jakési šedé eminence širšího německého nacionalistického hnutí. Zúčastnil se pokusu o vytvoření elitního direktorátu v čele s generálem Hansem von Seecktem, který měl v druhé polovině r. 1923 nahradit berlínskou vládu nacionálně-liberálního kancléře Gustava Stresemana. Jeho činnost byla především organizační; jako intelektuální celebrita se snažil širšímu konzervativně-nacionalistickému hnutí zprostředkovat své blízké kontakty s politiky, kapitány průmyslu a mediálními magnáty.⁵²

Je pozoruhodné, že Spengler skutečně učinil pokusy k převedení svých teorií o vlivu financí na demokracii do praxe; za pomoci svých kontaktů se pokoušel o vytvoření tajné tiskové centrály (*Pressenzentrale*), která měla skrytě podrývat Výmarskou republiku skrze šíření konzervativních a nacionalistických myšlenek.⁵³ Jeho politické působení však zůstalo bez větší odezvy; se Seecktem se Spengler z osobních důvodů nepohodl a jeho pokusy o dosazení Georga Eschericha či bavorského státního

---

⁴⁸ B. LEWIS - *Oswald Spengler and the Politics of Decline*. Berghahn Books, 2022, str. 89-93

⁴⁹ Ibidem, str. 99-101

⁵⁰ K. P. FISCHER - *History and Prophecy: Oswald Spengler and The Decline of the West*. Moore Publishing Company, 1977, str. 57-58

⁵¹ B. LEWIS - *Oswald Spengler and the Politics of Decline*. Berghahn Books, 2022, str. 108

⁵² Ibidem, str. 113, 120, 128-129

⁵³ Ibidem, str. 116-117

komisaře generála Gustava von Kahra do čela direktorátu se neseťkaly s úspěchem. Po Hitlerově ztroskotaném pivním puči odešel z aktivní politiky a nadále se věnoval pouze politické publicistice.

To v praxi znamenalo další snahu o nasměřování německé mládeže směrem ke kultivovanému, státnickému nacionalismu; v *Neubau des Deutschen Reiches* (jehož část Spengler přednesl 26. února 1924 kruhu konzervativních studentů z Würzburgu jako *Politische Pflichten der deutschen Jugend*) se německou mládež pokoušel zrazovat od krátkozrakého radikalismu, který spatřoval především v hitleristickém nacismu.⁵⁴ Spenglerův odmítavý vztah k nacismu byl částečně dán jeho erudicí; biologický rasismus vnímal jako příliš vulgární a jeho výsledky jako škodlivé. Hlavním důvodem jeho výhrad k hitlerovskému hnutí však byla jeho masovost; “plebejský” charakter hnutí nemohl být základem pragmatické a nemilosrdné politiky, jakou si přicházející doba vyžadovala.⁵⁵ Právě to, že Mussolini byl schopen překročit nejen dimenze parlamentní demokracie, ale nakonec upozadit v rámci politiky i vliv vlastního, masového fašistického hnutí, z něj učinilo Caesara.⁵⁶

Ačkoli si Spengler udržoval od nacistů odstup, jejich příchod k moci vnímal s umírněným nadšením. Jeho konečné stažení se z veřejného života konečně nesouviselo jen s tím, že nacisté zakázali *Jahre der Entscheidung* r. 1933, ale s údajným zvratem osudu, který nelze charakterizovat jinak než jako ironický - podle tvrzení Klause P. Fischera dal Spengler během svého osobního setkání s Hitlerem v Bayeruthu Hitlerovi doporučení, aby si “hlídal svou pretoriánskou gardu”. Vyústěním této rady měla být Noc dlouhých nožů, během které zemřela celá řada Spenglerových přátel.⁵⁷ Spengler posléze ustoupil od psaní pokračování k *Jahre der Entscheidung*⁵⁸ a do své smrti r. 1936 se věnoval pouze otázkám historie a prehistorie.

---

⁵⁴ B. LEWIS - *Oswald Spengler and the Politics of Decline*. Berghahn Books, 2022, str. 125-126

⁵⁵ J. FARRENKOPF - *Prophet of Decline: Spengler on World History and Politics*. LSU Press, 2001, str. 180

⁵⁶ B. LEWIS - *Oswald Spengler and the Politics of Decline*. Berghahn Books, 2022, str. 157

⁵⁷ K. P. FISCHER - *History and Prophecy: Oswald Spengler and The Decline of the West*. Moore Publishing Company, 1977, str. 73

⁵⁸ J. FARRENKOPF - *Prophet of Decline: Spengler on World History and Politics*. LSU Press, 2001, str. 238

1.4 Pojetí dějin v díle Oswalda Spenglera

Filozofii dějin Oswalda Spenglera můžeme nejlépe charakterizovat jako biologizující a cyklickou. Spengler ve svém sofistikovaném historickém schématu ze *Zániku západu* identifikuje napříč dějinami osm *vysokých kultur*, které lze přirovnat k živým organismům⁵⁹ - a s ním také sdílí životní cyklus, od dětství přes dospělost až po stáří a smrt. Konceptuálně se tak Spengler snažil nahradit studium dějin jako posloupnosti epoch zaměřením na jednotlivé vysoké kultury; s tím odmítl i možnost existence něčeho, co bychom mohli nazvat dějinami lidstva.

Biologický cyklus vysokých kultur, včetně jejich úpadku a zániku je v dějinách zákonitostí takovou, jakou je smrt jistotou v lidském životě. Pro tento dějinný model jsou ústřední dva pojmy - "*Kultura*" (Kultur) a "*Civilizace*" (Zivilisation). "*Kultura*" je počáteční fází života vysoké kultury, během níž jsou ustanoveny je ustanovena její *morfologie*, tedy její základní způsoby sebevyjádření - tedy věda, teologie, umění a politika.

S postupem času dospívá "*Kultura*" do klíčového momentu dokončenosti - *Vollendung*. S dokončeností dochází k vyřešení zásadních otázek vysoké kultury, které korespondují s jejími způsoby sebevyjádření; Spengler klade důraz na to, že to jsou především stěžejní problémy politiky. Je záhodno pojem dokončenosti ve Spenglerově díle nepodceňovat - zánik Západu je zároveň jeho dokončením, *Vollendung*.⁶⁰

S vyřešením zmíněných otázek se vřelá "*Kultura*" proměňuje v chladnou "*Civilizaci*" a vysoká kultura tak ztrácí svou tvořivou a duchovní vitalitu. Spengler zde kladl důraz na změnu z vyjadřování organického, uměleckého a duchovního ve vyjadřování mechanické, ekonomizující, technické a racionální. Charakteristiky zániku vysoké kultury jsou obsaženy již v její *morfologii*⁶¹ - tím, co ji činí specifickou. Tudiž to, co

---

⁵⁹ K. P. FISCHER - *History and Prophecy: Oswald Spengler and The Decline of the West*. Moore Publishing Company, 1977, str. 162

⁶⁰ B. LEWIS - *Oswald Spengler and the Politics of Decline*. Berghahn Books, 2022, str. 52

⁶¹ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek I, kapitola IV, "The Problem of World History - The Idea of Destiny and the Principle of Causality", sekce V

činí danou vysokou kulturu velikou je zároveň jejím zánikem. Revitalizace či znovuzrození vysoké kultury nejsou možné.⁶²

Ačkoli Spengler identifikoval celou řadu vysokých kultur, pro *Zánik západu* jsou klíčové především dvě - "apollónská" a "faustovská". Pod těmito pojmy nacházíme svět klasického Řecka a Říma a svět současného západu, který se zrodil v raném středověku na troskách antiky, avšak nebyl jejím přirozeným pokračováním - ačkoli se za něj považoval a k řeckořímskému dědictví se neustále obracel. Hlavním rysem, který odlišuje vysoké kultury od sebe navzájem, je jejich vnímání světa - současnou západní kulturu charakterizuje touha po nekonečnu a dálce, symbolizovaná gotickou katedrálou, zatímco antická kultura byla založena na zaměření na lidské tělo a život v přítomnosti.

Ve Spenglerově pojetí dějin je antický svět především modelem, na kterém demonstroval život - a především zánik - vysoké kultury a proti kterému životní cykly všech ostatních vysokých kultur porovnával.⁶³ "Faustovská" vysoká kultura - která ve spenglerovském pojetí zahrnuje Evropu a Severní Ameriku a jejímiž periferiemi měla být Latinská Amerika a Rusko - je poté předmětem spenglerovského proroctví, na kterém chtěl demonstrovat znovuoživení se obecných charakteristik dekadence a předvídat její budoucnost a zánik.

Zánik "faustovské" vysoké kultury tedy musí být díky odlišné morfologii vysokých kultur zákonitě odlišný než zánik klasické kultury. Její myšlení je přitom charakterizované tím, že ekonomizuje a mechanizuje naprosto vše, čeho se dotkne a na co nahlíží - nejsou to jen celé kontinenty, ale i příroda, kterou "faustovská" vysoká kultura zcela proměňuje z finančních zájmů.⁶⁴

Má hluboce technologický charakter, který již za Spenglerova života dokázal během několika desetiletí zdevastovat přírodu a vymýtit celé populace zvířat i lidí. Spengler dokonce zacházel tak daleko, že za dějinný úděl západní vysoké kultury považoval její zápas proti přírodě.⁶⁵ Tento svým způsobem výjimečný osud Spengler nazývá

---

⁶² O. SPENGLER - *Spengler Letters, 1913-1936*. George Allen & Unwin, 1966, str. 86

⁶³ J. FARRENKOPF - *Prophet of Decline: Spengler on World History and Politics*. LSU Press, 2001, str. 75

⁶⁴ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek II, kapitola XIII, "The Form World of Economic Life (A) - Money", sekce III

⁶⁵ O. SPENGLER - *Man and Technics: A Contribution to a Philosophy of Life*. Arktos, 2015, str. 69, 61

“technickou vůlí k moci” a “*faustovský*” západ jej má projevovat již od svého samotného počátku. Jedním z jeho projevů jsou přírodní vědy, které Spengler považuje za něco zcela specifického pro “*faustovský*” západ.

Pro západní svět bylo tak období gotiky bylo srovnatelné s dětstvím, věk Napoleona a Goetheho zakončoval dobu růstu a k rozhodující proměně “*Kultury*” v “*Civilizaci*” podle Spenglera proběhla v Anglii již v polovině 18. století a ve zbytku západu okolo r. 1800. Ve 20. století se již “*faustovská*” vysoká kultura vydala cestou “*Civilizace*”, tedy nastoupila cestu úpadku.⁶⁶ Ten můžeme nejlépe charakterizovat jako moment, během kterého se rozšiřuje pocit, že existující instituce a ideály již nejsou nosné,⁶⁷ pro dokončenost je však důležitá i kodifikace dosud živoucích tradic a čím dál větší důraz na formalizaci ve všech aspektech života.

Během transformace z “*Kultury*” v “*Civilizaci*” se objevuje světové město - “*megalopolis*”. Spengler klade důraz na to, že světové město je hotovým obrazem vysoké kultury - obsahuje vše, co je pro ni typické. Současně se v něm projevuje dekadence ve všech podobách - zcela neorganicky ničí lidem vlastní religiozitu, ničí význam domova v tradičním smyslu a způsobuje kolaps porodnosti. Právě v “*megalopolis*” dochází ke konečné politické proměně vysoké kultury.

I politická forma je totiž něčím, co dosahuje své dospělosti a vrcholu; zatímco pro antiku byla jejím vrcholem *polis*, pro “*faustovský*” západ byl dospělou politickou formou absolutistický barokní stát.⁶⁸ Během úpadku z “*Kultury*” do “*Civilizace*” potom začne převládat konstituční monarchie jako jakýsi podivný kompromis. Za nejextrémnější úpadkové politické zřízení považoval Spengler republikánská zřízení.⁶⁹

Spenglerovy soudobé parlamentní politické systémy měly být v budoucnu postupně nahrazeny césarismem - vládou silných mužů, *Caesarů*, kteří dokázali zmanipulovat demokratické masy ve svůj prospěch. Spengler skutečně považoval Benita

---

⁶⁶ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek II, kapitola XIII, "Problems of the Arabian Culture (C) - Pythagoras, Mohammed, Cromwell", sekce VI

⁶⁷ K. P. FISCHER - *History and Prophecy: Oswald Spengler and The Decline of the West*. Moore Publishing Company, 1977, str. 150

⁶⁸ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek II, kapitola XI, "The State (B) - State and History", sekce VI, VII

⁶⁹ *Ibidem*.

Mussoliniho a jihoafrického kapitána průmyslu Cecila Rhodese za první prototypy budoucích caesarů, avšak ve své plné podobě měl cesarismus nastoupit až mezi lety 2000 až 2200.⁷⁰ S jeho konečným vítězstvím se historie propadá do ahistoričnosti - Spengler tyto dějiny charakterizuje jako "bezčasové", sestávají již totiž pouze z nekonečných a bezvýznamných bitev o materiální moc mezi jednotlivci. Zde Spengler uvádí příklad z klasického světa - dějiny císařského Říma by se neodehrály nijak odlišně, pokud by namísto Septimia Severa zvítězil jeho rival, Pescennius Niger.⁷¹ S cesarismem dochází k renesanci neautentického náboženského myšlení, "druhé religiozity", která se projevuje prostřednictvím exotických kultů.

S postupujícím cesarismem posléze přichází fragmentace - v římské říši měly postupně západní provincie vnímat stejně, jako vnímaly jednotlivé císaře, kteří si nárokovali vládu nad celou říší.⁷² Zánik je eventuálně osudem každé vysoké kultury, včetně té západní; její široké bulváry, železnice, továrny a další technologické výtoby budou postupně chátrat a mezi nimi budou otupěle živořit zbytky obyvatelstva a vyčkávat příchod nové, vitální vysoké kultury.⁷³

Nevyhnutelnost tohoto osudu Spenglera politicky motivovala především k nalezení hnutí, které by bylo schopné dovést Německo k jeho historické úloze aktéra finálního aktu "faustovské" vysoké kultury. Spengler si toto hnutí představoval především jako aristokratické a elitistické, s pragmatickou a prozíravou zahraniční politikou, která by se opírala o národ spojený napříč třídami. Z toho hlediska lze vysvětlit i jeho odpor k nacismu jako k masovému hnutí.

1.5 Rozdíly a souvislosti v pojetích dekadence Georgese Sorela a Oswalda Spenglera

Na myšlenkových proměnách a politickém působení Georgese Sorela a Oswalda Spenglera můžeme názorně předvést, že příznak společenské a civilizační dekadence byl, společně s nalezením možnosti či možností jejího zvrácení, ústředním tématem

---

⁷⁰ B. LEWIS - *Oswald Spengler and the Politics of Decline*. Berghahn Books, 2022, str. 51

⁷¹ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek II, kapitola II, "Origin and Landscape (B) - The Group of the Higher Cultures", sekce VI

⁷² O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek II, kapitola XI, "The State (B) - State and History", sekce X

⁷³ O. SPENGLER - *Early Days of World History: Reflections on the Past*. Legend Books Sp. z o.o., 2022., kapitola I, "History and Historiography", sekce "On History and Historiography", stať 94

intelektuálního života obou autorů. Podobně jako celá řada dalších myslitelů deklinismu i Sorel se Spenglerem sdíleli hluboké přesvědčení o tom, že žijí v dekadenci; Třetí francouzská republika, sužovaná neustálými skandály a korupcí, měla hluboce dekadentní charakter pro celou řadu dalších politických myslitelů, mezi které patřil i Sorelův krátkodobý spojenec a zakladatel *Action française*, Charles Maurras.⁷⁴

Podobně tak pozdější Výmarská republika byla pro Spenglera a řadu dalších osobností konzervativní revoluce téměř ztělesněním dekadence, nicméně Spenglerovo smýšlení ohledně civilizačního rozkladu mělo hlubší kořeny - již Německo před rokem 1918 charakterizoval jako materialismem prodchnutou "druhou Ameriku"⁷⁵ a původní inspirací pro *Zánik západu* mu byla agadirská krize r. 1911⁷⁶, během které došlo k vyostření vztahů mezi Francií a Německem v důsledku konfliktu koloniálních zájmů obou zemí v Maroku.

Navzdory společnému deklinistickému charakteru jejich myšlení však Georges Sorel i Oswald Spengler sdílejí pouze nejširší inspirace, které pro tehdejší vzdělané kruhy evropské společnosti nebyly zdaleka neobvyklé. Oba autoři tak mohli mít společná pouze dvě myšlenková východiska - a to sice Friedricha Nietzscheho a Giambattistu Vica. O to pozoruhodnější je skutečnost, že ačkoli byl pro Spenglera Nietzsche myslitelem ústředním⁷⁷, Sorel mezi francouzské nietzscheovce své generace zpravidla nebývá vůbec počítán - Nietzscheho ostatně zmiňuje pouze několikrát.⁷⁸ Naopak Vico Sorelovi propůjčil nejen metodu k výzkumu historické genealogie etiky, ale také koncept a terminologii revitalizace - s vicovským *ricorsa* Sorel pracoval po zbytek svého života. U Spenglera bývá přítomnost vlivu Vica pouze předpokládána⁷⁹, neboť až do *Zániku západu* šlo o jeden z hlavních příspěvků k cyklické koncepci dějin.

---

⁷⁴ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 148

⁷⁵ O. SPENGLER - *Spengler Letters, 1913-1936*. George Allen & Unwin, 1966, str. 37

⁷⁶ J. FARRENKOPF - *Prophet of Decline: Spengler on World History and Politics*. LSU Press, 2001, str. 12

⁷⁷ B. LEWIS - *Oswald Spengler and the Politics of Decline*. Berghahn Books, 2022, str. 13

⁷⁸ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 230

⁷⁹ J. FARRENKOPF - *Prophet of Decline: Spengler on World History and Politics*. LSU Press, 2001, str. 98

V důsledku těchto odlišností v myšlenkových předpokladech tak musíme vnímat Georges Sorel a Oswald Spengler jsou manifestace stejných myšlenkových tendencí, které se s časovým rozdílem dvaceti let zrodily ve Francii i v Německu.

Příčinou tohoto zvláštního absence společných filozofických východisek je nepochybně zcela odlišné vzdělání a profesní zázemí obou autorů. Georges Sorel byl vynikajícím studentem a mohl se pochlubit vzděláním z elitní École Polytechnique. Jeho profesní kariéra veřejného inženýra byla - vyjma získání nejvyššího francouzského státního vyznamenání, Řádu čestné legie, r. 1891 - prostou význačných událostí a většinu z ní strávil v provinčních částech Francie či v Alžíru. Byl aktivním členem řady vzdělávacích spolků, od literárních přes vědecké a byl náruživým čtenářem, což snad vysvětluje jeho působivý rozhled napříč obory.⁸⁰

Oproti tomu Oswald Spengler nebyl nikdy studentem s vynikajícími výsledky, od dětství to však vynahrazoval úchvatnou šíří znalostí v přírodních i společenských vědách. Mimo horlivý zájem o téměř všechny domény lidského vědění měl i umělecké sklony a nakonec nikdy nerealizované literární ambice. Univerzitní vzdělání absolvoval postupně na univerzitách v Mnichově, v Halle a v Berlíně a během své pedagogické kariéry gymnaziálního učitele byl mezi studenty patrně oblíbený a jeho specializace nadále odpovídala jeho široké škále zájmů - učil matematiku, přírodní vědy a německé dějiny.⁸¹

Ačkoli Georges Sorel a Oswald Spengler bývají často ve svém intelektuálním působení považováni za nedouky - Lenin Sorela nazval "notorickým popletou"⁸² a Spenglera "ignorantem"⁸³ - klíčovou odlišností mezi nimi byl právě rozdíl v jejich vzdělání. Sorel byl téměř úplným samoukem, zatímco Spengler oplýval klasickým vzděláním a ovládal řečtinu i latinu.⁸⁴

Jak bývá pro deklinisty typické, Sorel i Spengler nacházeli v historii cyklický vzorec a do vzestupů a pádů promítali určité charakteristiky. Oba autoři se však liší odlišně

---

⁸⁰ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 16, 17

⁸¹ J. FARRENKOPF - *Prophet of Decline: Spengler on World History and Politics*. LSU Press, 2001, str. 9, 11

⁸² J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 2

⁸³ J. FARRENKOPF - *Prophet of Decline: Spengler on World History and Politics*. LSU Press, 2001, str. 183

⁸⁴ G. SOREL - *The Illusions of Progress*. University of California Press, 1969, str. 8

pojímaným konceptem i hybnou silou dějin. Georges Sorel vnímal historický pohyb jako morálně a voluntaristicky, založený na střídajících se epochách *velikosti* a *průměrnosti* - prvně jmenované odpovídaly vlastnostem činnosti, hrdinství a produkce, zatímco průměrnost korespondovala s odporem k činnosti a s pohrdáním tradicí.⁸⁵

Na rozdíl od Sorela vnímal Oswald Spengler pohyb dějin biologicky a deterministicky. Svou teorii dějin založil na vysokých kulturách, které odpovídaly živým organismům a podle toho se odvíjela jejich existence; jejich život sestával z dětství, dospívání, dospělosti, stárnutí a konečné smrti. V souladu s německou romantickou tradicí přisuzoval Spengler vysokým kulturám dvě hlavní životní etapy - "*Kulturu*", která odpovídala růstu a byla charakterizovaná vysokými uměleckými, intelektuálními a náboženskými výkony, a "*Civilizaci*", kterou Spengler ztotožňoval s materialismem, racionalismem a územní expanzí. Zánik vysoké kultury - její dekadence - spočíval ve vnitřním chátrání a v rozpadu společnosti až do primitivní podoby.⁸⁶

Dějinné koncepce obou autorů jsou do určité míry nesrovnatelné - Sorelovým záměrem nikdy nebylo vytvořit hlubokou filozofii dějin a jeho snahy tak zůstaly pouze u širšího náčrtu historie. Sdílenou hodnotou je však u obou autorů filozofický pesimismus - zatímco Sorel se obával ukolébání společnosti v nečinnost skrze osvícenskou myšlenku věčného pokroku, Spengler tento strach nesdílel. O tom, že lidstvo nesměruje do utopie, ale bude sdílet zánik minulých civilizací, byl totiž pevně přesvědčen.⁸⁷

Víra Georgese Sorela v možnost morálního *ricorsa* nám však odhaluje optimističtější stránku jeho díla. Ani po selhání syndikalistického hnutí totiž nikdy neopustil přesvědčení o možnosti opětovného příchodu historické *velikosti*, domníval se pouze, že civilizační renesance nemusí nastat během jeho života. Tento příslib lepších zítřků bychom u Spenglera hledali jen stěží - Západ svého vrcholu již dosáhl a čekal jej věk "*Civilizace*". To však neznamená, že Spengler nekriticky přijímal označení pesimisty;

---

⁸⁵ G. SOREL - *The Illusions of Progress*. University of California Press, 1969, str. 210-211

⁸⁶ B. LEWIS - *Oswald Spengler and the Politics of Decline*. Berghahn Books, 2022, str. 51

⁸⁷ K. P. FISCHER - *History and Prophecy: Oswald Spengler and The Decline of the West*. Moore Publishing Company, 1977, str. 197

naopak se domníval, že Západ před sebou má ještě mnoho úloh, které musí dokončit.⁸⁸

Tento rozdíl měl zřejmě kořeny v odlišné perspektivě obou autorů. Sorel na téma dekadence hleděl jako moralista znechucený stavem současné společnosti, zatímco Spengler na ni hleděl optikou značně fantaskního učenice, který se snažil interpretovat kolapsy civilizací. Tuto odlišnost můžeme nejlépe ilustrovat na příkladech, jim sloužily pro pochopení dekadence; Georges Sorel byl zcela eurocentrický, zatímco Oswald Spengler bývá považován za průkopníka komparativního přístupu ke studiu kultur.⁸⁹ Již jeho mladické literární experimenty prozrazovaly fascinaci exotickými kulturami a s přibývajícím věkem v jeho díle Evropa ustupovala stále více do pozadí. Ve svých pozdních fragmentech Evropu dokonce nazýval “poloostrovem Asie”.⁹⁰

Možnost společenské revitalizace určovala i rozdílné ambice obou autorů. Georges Sorel si za svou celoživotní úlohu vybral morální obnovu společnosti a skutečně celý život hledal politické hnutí, které by bylo schopné jeho naději po *ricorsu* naplnit. Oswald Spengler byl oproti tomu podstatně ctižádostivější - v historické profesi se chtěl stát otcem společenskovědní obdoby koperníkovské revoluce⁹¹, zatímco v praktické politice snad chtěl sehrát roli jakési konzervativní šedé eminence, která umožní Německu čelit nastávajícím dějinným výzvám.⁹²

S ohledem na politiku narážíme na hlavní rozdíl mezi Georgesem Sorelem a Oswaldem Spenglerem - Sorel byl dědicem proudhonovského odporu ke státu⁹³ a zůstal mu po většinu života věrný. Naopak Spengler měl pro stát jen respekt a silně centralizovaný stát s jasně definovanou hierarchií byl konstantou jeho myšlení.

---

⁸⁸ B. LEWIS - *Oswald Spengler and the Politics of Decline*. Berghahn Books, 2022, str. 14

⁸⁹ K. P. FISCHER - *History and Prophecy: Oswald Spengler and The Decline of the West*. Moore Publishing Company, 1977, str. 155

⁹⁰ O. SPENGLER - *Early Days of World History: Reflections on the Past*. Legend Books Sp. z o.o., 2022, kapitola VII, “View of High Cultures and Civilisation”, sekce “Some Outlooks”, stať 136

⁹¹ B. LEWIS - *Oswald Spengler and the Politics of Decline*. Berghahn Books, 2022, str. 42

⁹² *Ibidem*, str. 15

⁹³ M. CURTIS - *Three Against the Third Republic: Sorel, Barres and Maurras*. Princeton University Press, 1959, str. 11

2. Příčiny dekadence

2.1 Příčiny dekadence v díle Georges Sorela

Urbanizace

Se svou téměř romantickou idealizací hodnot venkovského světa považoval Georges Sorel město - a urbanizaci obecně - za hlavní příčiny morálního rozkladu. Tato perspektiva odrážela Sorelovu širší kritiku modernity a materialismu, které podle jeho mínění podkopávaly sociální strukturu a duchovní celistvost společnosti. Úlohu města však nevnímal zcela jednoznačně jako zápornou; počínající urbanizace ve středověku byla především obchodním fenoménem úzce spojeným s duchovními řády doby. Ty z města sice učinily své intelektuální a duchovní centrum a umožnily kulturní rozkvět, ale jejich obchodní praktiky zapříčinily postupný přesun bohatství z venkovských částí země do rodících se měst.

Podobnou úlohu jako duchovní řády později zastala městská inteligence a urbanizovaná aristokracie a buržoazie - daně odebíraly produktivnímu venkovu a dávaly neproduktivnímu městu. Sorel tuto ozvěnu Proudhona nacházel již v jednom ze svých oblíbených časových období - už post-sókratovská athénská *polis* měla využívat státní aparát k vykořisťování venkova a žila na jeho úkor. Bez vykořisťování venkova by zanikly Athény po Sókratovi i Sorelova soudobá Paříž; městská buržoazie se místo zvyšování produkce ve svých venkovských latifundiích zajímala spíše o co nejvyšší zisk.

Současně s tím město vysávalo z venkova talentovanou mládež, ze které se ve městě stali další neproduktivní vykořisťovatelé venkova. Již krátce po přelomu století si Sorel stěžoval na to, že tento nebezpečný trend lenivosti začal zapouštět kořeny i v proletariátu velkých měst - vytýkal mu snahu najít dobře placené zaměstnání i v hospodářských odvětvích, která nepřispívaly k zlepšení národního bohatství.⁹⁴

---

⁹⁴ G. SOREL - *Social Foundations of Contemporary Economics*. Taylor & Francis, 2017, str. 93-95

Intelektualismus a ideologie pokroku

Oddělení člověka od venkovského prostředí je pro Sorelovo myšlení zásadním momentem. Pouze ve městě totiž může vzniknout třída nevýrobců, jako jsou intelektuálové či politici.⁹⁵ Tento posun je pro Sorelovu kritiku moderní společnosti zásadní. Athény před Sókratem sice byly demokracií, avšak stále zakořeněnou ve skromnosti venkovského způsobu života. V *Procesu se Sókratem* Sókratovi přitom Sorel nevytýká absenci charakteru, ale právě jeho intelektualismus - jeho kritika a zpochybňování všeho narušila společenský řád, a obvinění proti němu vznesená - rozklad mravů mládeže a bezbožnost - tak byly vlastně opodstatněné. Morální důsledky pro athénskou společnost, dosud plnou hrdinných a vlasteneckých zemědělců-vojáků, byly zničující - proměnila se v národ obchodníků chovajících se podle utilitárního paradigmatu "úcel světí prostředky".⁹⁶

V jednu chvíli Georges Sorel připisoval toto rozbití základních společenských fikcí a dogmat i křesťanství, jehož skepse vůči společenským dogmatům Říma nakonec způsobila jeho pád.⁹⁷

Tento "duch pochybností" - relativizace všech známých hodnot v důsledku intelektualizace - byl tedy tím, co podle Sorela dekadenci již několikrát v dějinách zapříčinilo, a nyní ohrožoval i Francii.⁹⁸ Úlohu Sókrata však v současnosti převzali karteziáni, encyklopedisté a další osvícenští myslitelé, kteří byli autory toho, co Sorel v *Iluzích pokroku* nazval *ideologií pokroku*. Tu osvícenští intelektuálové vytvořili na objednávku dekadentní, hédonistické francouzské aristokracie 18. století a byla dílčím společenským činitelem dějinné *průměrnosti*.⁹⁹ Podle Sorela byl hlavním tvůrcem rozšíření ideologie pokroku francouzský ekonom a státník Turgot, který na základě svých výzkumů římské dekadence viděl v buržoazii budoucího nositele civilizace.¹⁰⁰ Buržoazie a parlamentní demokraté tuto dekadentní ideologii následně skutečně přijali.

---

⁹⁵ G. SOREL - *Social Foundations of Contemporary Economics*. Taylor & Francis, 2017, str. 2

⁹⁶ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 20, 27

⁹⁷ Ibidem, str. 50, 51

⁹⁸ Ibidem, str. 107

⁹⁹ G. SOREL - *The Illusions of Progress*. University of California Press, 2022, str. 21, 69

¹⁰⁰ Ibidem, str. 120

V době svého vrcholného spříznění se syndikalismem, během psaní *Iluzí pokroku*, Sorel zcela zavrhl determinismus svého vzoru; ostatně Marxe považoval za dlužníka ideologie pokroku.¹⁰¹ Ta sama postrádala jakýkoli důraz na výrobu a lidskou činnost. Jejím hlavním nedostatkem byl darwinistický důraz na postupný vývoj, který z revolucionářů dělal hlupáky a vykládal sociální kompromis jako historickou nevyhnutelnost¹⁰², zdůrazňoval třídní míšení¹⁰³ a obíral tak jednotlivé třídy o morální energii.¹⁰⁴ Díky důrazu na neustálý pokrok poté dekadence vypadala jako přelud.¹⁰⁵ Jeden z pilířů Sorelova myšlení tak bylo zachování pevných morálních a společenských dogmat.

Sociální smír a protekcionismus

Po rozčarování z Dreyfusardů a opuštění posledních zbytků reformismu se Georges Sorel stal zarputilým odpůrcem parlamentních socialistů. Účast socialistů v demokratických institucích a jakékoli politické kompromisy, stejně jako sociální zákonodárství, filantropismus a benevolence zaměstnavatelů vůči zaměstnancům začal Sorel vnímat jako medvědí službu proletariátu. Docházelo tím ke zpomalování produkce a ke stagnaci morálního i technologického růstu. Konzervativní morálka proletariátu tím měla chřádnout a měla se začít omezovat na menší a izolované skupiny; někteří jeho příslušníci dokonce přestali považovat princip hierarchie za odpudivý.¹⁰⁶ Proletariát tak již měl začínat přejímat kulturu buržoazie - nejen touhu po zlepšení materiální stránky života, ale také touhu po větší sexuální svobodě či větším množství volného času.¹⁰⁷

Nejen proletariát byl negativní zkušenosti třídního míšení a sociálního kompromisu zasažen - francouzská buržoazie se z energických kapitánů průmyslu proměnila v obdobu hédonistické předrevoluční aristokracie. Nebránila již vlastní třídní zájmy, ale

---

¹⁰¹ G. SOREL - *The Illusions of Progress*. University of California Press, 2022, str. 36

¹⁰² Ibidem, str. 137-138

¹⁰³ Ibidem, str. 128-129

¹⁰⁴ J. L. STANLEY - *From Georges Sorel: Essays in Socialism and Philosophy*. Routledge, 2017, str. 38

¹⁰⁵ G. SOREL - *The Illusions of Progress*. University of California Press, 2022, str. 144-145

¹⁰⁶ G. SOREL - *Social Foundations of Contemporary Economics*. Taylor & Francis, 2017, str. 283-284

¹⁰⁷ Ibidem, str. 217

společně s anarchisty vystupovala proti tradičně konzervativní instituci armády. Někteří příslušníci buržoazie dokonce sami začali vstupovat do socialistické strany.¹⁰⁸

Právě intelektuálové, působící jako straničtí propagandisté, nesli za toto třídní míšení zodpovědnost. Parlamentním socialistům se prostřednictvím ideologie pokroku podařilo přesvědčit buržoazii, aby prosazovala sociální smír, přičemž odbory naivně uvěřily v to, že inkrementální změny nakonec vyústí v socialismus.¹⁰⁹

S pomocí státního aparátu jako nástroje tak intelektuálové a politici získali pozici dominantní síly ve státě, který by rozšiřoval svůj vliv na úkor buržoazie i proletariátu. Můžeme zde tak vidět Sorelovu voluntaristickou interpretaci marxismu v podobě, kterou rozvinul po opuštění reformismu - spojení morálního pokroku s hospodářským a technologickým pokrokem znamenalo, že kapitalismus se nemusel rozvinout do takové míry, aby vznikly podmínky pro zrod socialismu. Marxistická teorie totiž nepředvídala soudobý politický reformismus; vycházela ještě z doby, kdy buržoazie byla třídou agresivních dobyvatelů. Kapitalismus se nicméně od té doby vyvinul odlišným směrem, než Marx předpokládal.¹¹⁰

Vedle státní regulace průmyslu byl dalším neduhem, který šel ruku v ruce se sociálním zákonodárstvím, hospodářský protekcionismus; Sorel jej opět vnímal jako formu morálního a hospodářského úpadku, který se projevil v postsókratovských Athénách, kde bohatá vrstva obchodníků začala využívat státní aparát k ochraně sebe sama.¹¹¹

Protekcionismus tak nejen chránil zahálčivou buržoazii, ale bránil i tomu, aby výroba dosáhla svého vrcholu. Kapitalismus tak nemohl naplnit své historické poslání; protekční legislativa spolu se sociálním zákonodárstvím podporovala ducha národní solidarity a potlačoval třídní konflikty, což bránilo budoucímu zrodu socialismu.¹¹²

---

¹⁰⁸ G. SOREL - *Sorel: Reflections on Violence*. Cambridge University Press, 1999, str. 70-71

¹⁰⁹ G. SOREL - *Social Foundations of Contemporary Economics*. Taylor & Francis, 2017, str. 201

¹¹⁰ G. SOREL - *Sorel: Reflections on Violence*. Cambridge University Press, 1999, str. 76

¹¹¹ J. L. STANLEY - *From Georges Sorel: Essays in Socialism and Philosophy*. Routledge, 2017, str. 62

¹¹² G. SOREL - *Sorel: Reflections on Violence*. Cambridge University Press, 1999, str. 324-326

Vymizení religiozity

Sorel již od své prvotiny, *Příspěvek k profánnímu studiu Bible*, kladl důraz na důležitost iracionální, mystické religiozity jako nutného aspektu vitální společnosti.¹¹³ Navzdory tomu, že Bible neměla vysvětlení pro moderní průmyslovou produkci a nemohla tak být zdrojem revitalizace se Sorel nikdy nestal kritikem religiozity jako takové - své výhrady k církvi naopak zakládal na tom, že od vlády Lva XIII. se církev posunula ke snaze o třídní kompromis v podobě *Rerum novarum* a dala tak za vznik jakémusi 'sociálnímu náboženství'¹¹⁴. Společně s tím se církev odklonila i od toho nejdůležitějšího, co mohla člověku nabídnout - víru v iracionální fenomén zázraku.¹¹⁵ Tato katolická víra v mystiku, kterou podporovaly nové a stále vznikající řeholní řády umožnila katolicismu překonat i ta nejtemnější období dějin udržováním iracionální naděje v konečné historické vítězství církve.¹¹⁶

2.2 Příčiny dekadence v díle Oswalda Spenglera

Urbanizace

Z hlediska dekadence je ve spenglerovském schématu stárnutí vysoké kultury urbanizace klíčovým momentem. Její začátky jsou nenápadné a zpočátku nic nenasvědčuje jejímu pozdějšímu úpadkovému charakteru; raná města, formující se v průběhu "Kultury", jsou intelektuálními a uměleckými středisky¹¹⁷ a jsou zároveň jakousi intenzifikací venkova; charakterově se od něj příliš neodlišují.

Dozrává zde několik klíčových společenských konceptů, včetně národa, a dochází zde k centralizaci jazyka. S postupující urbanizací se dějiny vysoké kultury začínají soustřeďovat do města a upozadují venkov¹¹⁸; Spengler totiž tvrdí, že tvůrčí aspekt

---

¹¹³ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 35

¹¹⁴ Ibidem, str. 182, 183

¹¹⁵ G. SOREL - *Social Foundations of Contemporary Economics*. Taylor & Francis, 2017, str. 99-105

¹¹⁶ G. SOREL - *The Illusions of Progress*. University of California Press, 1969, str. 183-184

¹¹⁷ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek II, kapitola XIII, "Problems of the Arabian Culture (C) - Pythagoras, Mohammed, Cromwell", sekce VI

¹¹⁸ Ibidem, svazek II, kapitola IV, "Cities and Peoples (A) - The Soul of the City", sekce III

vysoké kultury se přesouvá z venkova do města.¹¹⁹ Tento proces netrvá déle než deset generací a na Západě měla tato transformace proběhnout v letech 1500 až 1800¹²⁰ a odpovídá konci tvůrčího růstu vysoké kultury, fázi "Kultury".¹²¹

Jakmile je tato proměna dokončena a začne věk "Civilizace", nabývá urbanizace výrazně negativního charakteru. Toto město má však jen málo společného s městem dřívějšího tvůrčího období - stává se z ní "megalopolis", světové město, charakterizované obrovskou velikostí, složitostí a hustotou zalidnění. Na rozdíl od dřívějšího města není rozšířením venkovské krajiny, ale chce být jejím protějškem¹²² a tak jako dřívější kreativní město bralo roli venkovu, nyní "megalopolis" odebírá dějinnou úlohu i menším městům a regionům.¹²³ Veškeré důležité události se totiž centralizují do něj.¹²⁴

V tomto vysoce urbanizovaném prostředí se rozpouští dřívější, "Kulturou" vydobyté hodnoty - selský rozum je nahrazen intelektualismem, náboženská spiritualita spolu s tradicí, hrdinstvím postupně vymírá a s rozšířením individualismu¹²⁵ se lidská společnost atomizuje. S patriotismem se rozpouští i národ.¹²⁶

Městské hodnoty v "Civilizaci" jsou zaměřeny na praktické záležitosti, jako je ekonomika a věda.¹²⁷ S ryze duševní prací mizí manuální práce a přichází i odpor k ní; práce v úřednictvu, obchod anebo věda jsou typickými příklady městského způsobu obživy.¹²⁸ Sedavý životní styl dává za vznik degeneraci, ztrátě fyzické zdatnosti, duševním chorobám a morálnímu úpadku.¹²⁹

---

¹¹⁹ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek II, kapitola XI, "The State (B) - State and History", sekce VI

¹²⁰ Ibidem, svazek II, kapitola VI, "Cities and Peoples (C) - Primitives, Culture Peoples, Fellaheen", sekce III

¹²¹ Ibidem, svazek II, kapitola IV, "Cities and Peoples (A) - The Soul of the City", sekce VI

¹²² Ibidem, kapitola IV, "Cities and Peoples (A) - The Soul of the City", sekce III

¹²³ Ibidem, svazek II, kapitola XI, "The State (B) - State and History", sekce VIII

¹²⁴ Ibidem, kapitola IV, "Cities and Peoples (A) - The Soul of the City", sekce III-IV

¹²⁵ O. SPENGLER - *Early Days of World History: Reflections on the Past*. Legend Books Sp. z o.o., 2022, kapitola I, "History and Historiography", sekce "The Intention of the Book", stať 5

¹²⁶ Ibidem, kapitola II, "The Four Stages of History", sekce "The Cultural Stages", stať 17

¹²⁷ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek II, kapitola IV, "Cities and Peoples (A) - The Soul of the City", sekce IV

¹²⁸ Ibidem, kapitola II, "The Four Stages of History", sekce "The Cultural Stages", stať 54

¹²⁹ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek I, kapitola I, "Introduction", sekce XI

Urbanizovaný člověk je zároveň k městu neoddělitelně připoután a je vtahován do co nejhustšího jádra města, jinak by se nemohl cítit jako správný městský člověk.¹³⁰ Jedinou bytostí, která může nakonec v “*megalopolis*” skutečně přežívat, je člověk *pozdní*, člověk zcela oddaný “*Civilizaci*”. Tento “vzdělaný, kosmopolitní člověk” je zbavený všech svých kulturních kořenů a své duchovnosti; dřívější důraz na tradici a její pokračování je v něm nahrazen chladnou racionalitou a utilitárností. Pro tohoto člověka je charakteristický jeho ateismus a negace vší duchovnosti předchozích věků.¹³¹

Ve Spenglerově schématu byl se v klasickém schématu proměnil Řím v “*megalopolis*” koncem 3. st. př. Kr., kdy se počala měnit jeho duše - venkovský instinkt začal ustupovat městské inteligenci. Nejnovějším “*megalopolis*” jeho současnosti byl New York, který do svojí dějinné podoby měl vzrůst během let 1861-1865, tedy během Americké občanské války, a začal zastiňovat již i Paříž a Londýn.¹³² Spengler předpovídal, že dominantním světovým městem 20. století se tak měl stát buď New York, nebo Berlín.¹³³

Ekonomizace

S postupující urbanizací vysoké kultury ustupuje do pozadí tradiční zemědělská způsob obživy ve prospěch akvizičního přístupu k živobytí. Ačkoli je zakořeněná v ekonomických realitách, pro Spenglera je to především proměna duševní a charakterizuje ji jako “myšlení v penězích”.¹³⁴ Spojení s urbanizací je hluboké - k zápasu mezi produktivní a akviziční částí ekonomiky dochází během proměny “*Kultury*” v “*Civilizaci*”.¹³⁵ Akviziční způsob obživy Spengler vnímá jako parazitní, neproduktivní a naprosto odcizený čestnému vlastnění půdy za účelem zemědělství.¹³⁶

---

¹³⁰ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek II, kapitola IV, “Cities and Peoples (A) - The Soul of the City”, sekce V

¹³¹ Ibidem, svazek II, kapitola XI, “Faustian and Apollonian - Nature Knowledge”, sekce XI

¹³² Ibidem, svazek II, kapitola IV, “Cities and Peoples (A) - The Soul of the City”, sekce IV

¹³³ J. FARRENKOPF - *Prophet of Decline: Spengler on World History and Politics*. LSU Press, 2001, str. 55

¹³⁴ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek II, kapitola X, “The State (A) - The Problem of the Estates - Nobility and Priesthood”, sekce IV

¹³⁵ Ibidem, svazek II, kapitola XIV, “The Form World of Economic Life (B) - The Machine”, sekce III

¹³⁶ Ibidem, svazek II, kapitola XIII, “The Form World of Economic Life (A) - Money”, sekce II

Městský člověk není v žádném slova smyslu producentem. Jeho spojení s půdou - s venkovem, ze kterého vzešel - je přerušeno, podobně jako se zbožím, které již jen prochází jeho rukama.

Jeho pohled na věci vyprodukované okolními je čistě externím, a podle jejich vztahu s jeho životem (především tím komerčním) s těmito věcmi zachází.¹³⁷

Ve chvíli, kdy celou vysokou kulturou začne silně prostupovat ekonomický a materialistický způsob myšlení, tak proti němu začne svět venkova a tradice vést zoufalý a vždy předem prohraný boj, avšak zmíněné “myšlení v penězích” přitom nakonec ovládne celou společnost.

Lidská existence se tak začne stávat nástrojem finančních operací, které jsou charakteristické pro “*megalopolis*” - protože veškerá vyvinutá ekonomie je ekonomikou městskou, kterou určují výhradně “*megalopolis*” - města jako jako Řím a New York. Ti, kteří odmítají tento ekonomický a materialistický přístup, jsou odsouzeni k okrajové roli v dějinách.

Je to totiž až v pozdním a urbanizovaném světě “*megalopolis*”, kde peníze přestávají být symbolickým vyjádřením zboží a pouze prostředníkem výměny, ale proměňují se v míru, podle které měříme hodnotu.¹³⁸ Brzy začne být penězi měřeno vše¹³⁹, a přesně to je smysl peněz ve světě “*Civilizace*” - v tvořivém věku vysoké kultury člověk oplýval bohatstvím z toho důvodu, že byl mocný, v “*Civilizaci*” je tomu již naopak.¹⁴⁰

Svět ekonomiky tudíž ovládne svět politiky. V prostředí “*megalopolis*” se peníze stávají zcela abstraktními a nejinak je tomu i s produkty a s nemovitostmi. Diktatura peněz v rukou několika málo jednotlivců je pro počínající věk “*Civilizace*” charakteristická.¹⁴¹ Na Západě se kapitalismus zrodil ostatně až s příchodem “*megalopolis*”.

---

¹³⁷ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek II, kapitola XIII, "The Form World of Economic Life (A) - Money", sekce III

¹³⁸ Ibidem, svazek II, kapitola XIII, "The Form World of Economic Life (A) - Money", sekce III

¹³⁹ Ibidem, svazek II, kapitola IV, "Cities and Peoples (A) - The Soul of the City", sekce IV

¹⁴⁰ Ibidem, svazek II, kapitola III, "The Form World of Economic Life (A) - Money", sekce III

¹⁴¹ Ibidem, svazek II, kapitola IV, "Cities and Peoples (A) - The Soul of the City", sekce III

Na západ od Německa byla již myšlenka kapitalismu zcela úspěšná, a v rámci tohoto smýšlení čistě v ekonomických termínech se podle Spenglera probouzí vulgarita a ošklivost. Člověk je v kapitalismu redukován na zápas o vlastní existenci, a tím se rozpadají všechny vyšší formy světa "*Kultury*".¹⁴²

Intelektualismus

Oswald Spengler tvrdí, že v podstatě každá vysoká kultura je na svém počátku iracionální a postupně se s věkem nasycuje racionálním myšlením. K fázi "*Kultury*" patří intuice a instinkt, které jsou zpočátku doplňovány racionálním pohledem na život propagovaným intelektuály; to zpočátku nepředstavuje hrozbu, protože jak racionální, tak iracionální části života jsou v této fázi platnými perspektivami. S blížící se "*Civilizací*" převládá intelektuální kritika každé iracionální části života; co nelze uchopit racionálně, je hodnoceno jako pověra.¹⁴³

Selský rozum, který je na začátku fáze "*Kultury*" přítomen v každé společenské třídě, se na jejím konci stává podřízeným vědeckému světonázoru. Spengler se sice zmiňuje o tom, že tento světonázor vzniká tím, že člověk intelektuálně pochopí důležitost metody¹⁴⁴, není však náhodou, že jeho převaha na konci "*Kultury*" odpovídá vzestupu světového města; materialismus je nejlepším vysvětlením nové životní zkušenosti.¹⁴⁵ Intelektuálové se stávají vlastní společenskou třídou, která se štítí tradice a aristokracie a tvrdí, že zastupuje lid, ačkoli ve skutečnosti zastupuje jen ten urbanizovaný.¹⁴⁶ Je zajímavé, že Spengler považuje urbanizovaný svět za rozklad tradičních lidských vztahů, které mají kořeny v neformálnosti, zatímco rostoucí formalizaci představuje stát, neboť vztahy dále institucionalizuje.¹⁴⁷

---

¹⁴² O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek II, kapitola XIII, "The Form World of Economic Life (A) - Money", sekce IV

¹⁴³ Ibidem, svazek II, kapitola XIII, "Problems of the Arabian Culture (C) - Pythagoras, Mohammed, Cromwell", sekce IV

¹⁴⁴ Ibidem, svazek II, kapitola XI, "Faustian and Apollonian - Nature Knowledge", sekce VII

¹⁴⁵ Ibidem, svazek I, kapitola IV, "The Problem of World History - The Idea of Destiny and the Principle of Causality", sekce I

¹⁴⁶ Ibidem, svazek II, kapitola IV, "Cities and Peoples (A) - The Soul of the City", sekce IV

¹⁴⁷ Ibidem, svazek I, kapitola I, "Introduction", sekce XII

Intelekt se zároveň pokouší ovládnout svět náboženství svou kritikou a snaží se vysvětlit vše náboženské a venkovské pomocí vědy, čímž potlačuje lidské instinkty.¹⁴⁸ Spengler tvrdí, že psychologie je takovým pokusem vysvětlit něco zcela iracionálního, jako je lidská duše, pomocí vědy a vytvořit tak bizarní "fyziku vnitřního světa".¹⁴⁹ Hlavní problém intelektualismu však spočívá v tom, že jeho neustálá kritika způsobuje, že člověk není schopen hlubokého přesvědčení a tím i jednání v reálném světě.¹⁵⁰ Další šíření těchto ideálů skepse nakonec nakazí celou vysokou kulturu a zadusí její instinkt k činu.¹⁵¹ Další kritika spočívá v tom, že vědecký pohled je vždy pouze kritický a není schopen vytvářet nové koncepty, pouze rozebírá nebo rozkládá ty stávající, a tím způsobuje zánik vnitřního života vysoké kultury.¹⁵² Na vrcholu "*Civilizace*" přestává kritika sloužit životu a stává se jeho tyranem.¹⁵³

Vzhledem ke Spenglerovu komparativnímu přístupu byli antickými příklady intelektuálů předsókratovské¹⁵⁴, ale i v Sókratově době byl intelektualismus jen okrajovým jevem.¹⁵⁵ Na současném Západě identifikuje Spengler stejný trend již u Francise Bacona¹⁵⁶, ačkoli racionalismus začal skutečně stárnout až s Rousseauem a Kantem. S Darwinem racionalismus ovládl celou vysokou kulturu a za Spenglerova života dosáhl svého vrcholu, když zapustil kořeny v obyčejném venkovském člověku.¹⁵⁷

Podle Spenglera je intelektualismus prakticky totožný s naivním, pokrokovým pohledem na život, a proto je nejlépe reprezentován současnými socialisty a vědci

---

¹⁴⁸ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek II, kapitola IV, "Cities and Peoples (A) - The Soul of the City", sekce V

¹⁴⁹ Ibidem, vazek II, kapitola IX, "Soul Image and Feeling - On the Form of the Soul", sekce I

¹⁵⁰ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek I, kapitola I, "Origin and Landscape (A) - The Cosmic and the Microcosm", sekce V

¹⁵¹ K. P. FISCHER - *History and Prophecy: Oswald Spengler and The Decline of the West*. Moore Publishing Company, 1977, str. 150

¹⁵² O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek I, kapitola X, "Soul Image and Life Feeling II - Buddhism, Stoicism, Socialism", sekce VII

¹⁵³ Ibidem, svazek II, kapitola XIV, "The Form World of Economic Life (B) - The Machine", sekce I

¹⁵⁴ Ibidem, svazek II, kapitola IV, "Cities and Peoples (A) - The Soul of the City", sekce V

¹⁵⁵ Ibidem, svazek II, kapitola XIII, "Problems of the Arabian Culture (C) - Pythagoras, Mohammed, Cromwell", sekce VI

¹⁵⁶ Ibidem, svazek II, kapitola IV, "Cities and Peoples (A) - The Soul of the City", sekce V

¹⁵⁷ Ibidem, svazek II, kapitola XIII, "Problems of the Arabian Culture (C) - Pythagoras, Mohammed, Cromwell", sekce VI

odtrženými od reality. Nepřekvapí, že Spengler to vše nachází v myšlenkách proletářské utopie, světového míru nebo "přirozených" lidských práv.¹⁵⁸

2.3 Rozdíly a souvislosti v příčinách dekadence v dílech Georgese Sorela a Oswalda Spenglera

Nejvýraznější souvislostí v příčinách dekadence je u obou autorů jejich důraz na město jako na původce úpadku. Oba autoři problematiku urbanizace pojímali odlišným způsobem; Georges Sorel město jednoznačně odsuzoval pro jeho rozkladný vliv na proudhonovské hodnoty francouzského venkova, ať už je umísťoval do soudobé Třetí francouzské republiky nebo do předsókratovských Athén. Oswald Spengler naproti tomu vnímal urbanizaci jako součást svého makrohistorického schématu a přikládal městu daleko větší důležitost, než jeho francouzský protějšek. Počátky urbanizace s sebou u obou autorů přinášejí intelektuální, duchovní a umělecký růst; pro Sorela však začíná mít urbanizaci očividně záporné následky na společnost mnohem dříve. Jakmile se ve městě zrodí neproduktivní třída politiků a intelektuálů, začne okrádat venkovskou krajinu o bohatství a talent mládeže.¹⁵⁹ Spenglerovské město naopak působí jako tvořivý činitel společnosti o poznání déle a je to až se zásadní proměnou "Kultury" v "Civilizaci", kdy se z něho stane obrovské středisko obchodu a z něho rostoucí materialistický světový názor začne vysokou kulturu poškozovat. Vykořisťování venkova se posléze stane tak závažným, že zatíží celý organismus vysoké kultury.

Dalším důležitou příčinou dekadence, pevně zakořeněnou v urbanizaci, je intelektualismus. Rovněž zde opět musíme zdůraznit odlišné pohledy obou autorů - morální perspektivu u Sorela a syntézu perspektivy biologické a makrohistorické u Spenglera. Sorel je zde mnohem radikálnějším antiintelektuálem; je to s nástupem intelektualismu, kdy se pro něj rodí společenská dekadence. Povolání intelektuálů je odpojené od produkce a přichází přímo na její úkor a na úkor ctností heroismu. Výsledkem neustálého přemýšlení je posléze narušením společenských hodnot, které jsou synonymem k činnosti - válečného hrdinství a vyčerpávající, avšak kreativní

---

¹⁵⁸ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek I, kapitola I, "Introduction", sekce XII

¹⁵⁹ G. SOREL - *Social Foundations of Contemporary Economics*. Taylor & Francis, 2017, str. 95

práce. Ztráta skutečně cítěné religiozity je další příčinou dekadence a úzce souvisí s vytlačení iracionalismu z lidského života - Georges Sorel se hluboce obával přeměny náboženství v sestavu rituálů, jejichž funkce je pouze sociální.¹⁶⁰

Také zde nacházíme u Oswalda Spenglera celou řadu paralel, avšak Spengler nikdy necharakterizuje intelektualismus samotný jako čistě negativní fenomén. Je to až s proměnou "Kultury" v "Civilizaci", kdy racionální stránka života začne převládat nad tou iracionální a začne ji aktivně utlačovat, a právě zde se ve spenglerovském dějinném schématu stává intelektualismus skutečným původcem dekadence.¹⁶¹ S postupem do věku materialismu a racionalismu se intelekt stává zcela chladným a odpojeným od zkušeností skutečného života; není tak schopen skutečné tvořivé činnosti, která je doménou "Kultury". Co je však důležitější je to, že zabraňuje člověku vytvářet si skutečně hluboce cítěná přesvědčení, která mu umožňují konat v životě soustavnou činnost.¹⁶²

Sorelova obava z katastrofálních následků vymizení náboženství nachází svůj odraz spíše ve Spenglerově důrazu na stále silněji se projevující materialistický světonázor s blížící se "Civilizací". Zatímco Spengler se obává rozkladného vlivu kapitalismu na společnost, Sorel vidí nebezpečí v ekonomické stagnaci. Tu má zapříčinit sociální legislativa a protekcionismus, které zbrzdí produkci a zabrání vývoji kapitalismu k dokonalosti a tím tudíž i zabránit možnosti budoucího nastolení socialismu. Jelikož sorelovské vnímání produkce v sobě obsahuje nejenom ekonomický, ale i morální pokrok, je tato možnost zvláště nebezpečná.

Spengler neproduktivní existenci vnímá daleko více jako spojenou s široce pojatými civilizačními změnami, které jsou důsledkem stárnutí vysoké kultury; urbanizace je doprovázená ekonomizací, která je pro změnu provázená nevyhnutelným přechodem ze skutečného vlastnění půdy v čím dál více spekulativní "myšlení v penězích", které můžeme charakterizovat spekulací a čím dál abstraktnějšími podobami vlastnictví. V souvislosti s tím dochází k zániku malého podnikání a s postupující "Civilizací" k

---

¹⁶⁰ G. SOREL - *The Illusions of Progress*. University of California Press, 1969, str. 181-182

¹⁶¹ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek II, kapitola XIV, "The Form World of Economic Life (B) - The Machine", sekce I

¹⁶² *Ibidem*, svazek II, kapitola I, "Origin and Landscape (A) - The Cosmic and the Microcosm", sekce V

čím dál větší koncentraci peněz do rukou oligarchie několika jedinců, která musí nutně vyvrcholit v plutokracii.¹⁶³

To však není doprovázeno zpomalením v technologickém pokroku; ekonomizace a materialistické myšlení je naopak úzce spojeno s pokračujícím technologickým vývojem a rozvojem racionalismu. Jakákoli nostalgie nebo boj proti nastupujícím tendencím budoucnosti jsou marnými a k neúspěchu předurčenými návraty do minulosti.

Tím však Spengler nikdy nemínil to, že by rostoucí materialismus a ekonomizace lidského života nebyly příčinami dekadence. Ve chvíli, kdy lidskou existenci začne ovládat ekonomické smýšlení, začnou být všechny dřívější úspěchy tvořivé „*Kultury*“ v ohrožení.¹⁶⁴ Nemizí tak posléze jen náboženství, ale zanikají i ušlechtilé formy architektury, hudby a umění a stejně tak mizí i dokonalé politické uspořádání absolutismu.

3. Příznaky dekadence

3.1 Příznaky dekadence v díle Georges Sorela

Demokracie

Odpor k demokracii byl konstantou v myšlení Georgese Sorela a jeho averze k demokracii se stala zřejmě jeho nejsilnějším příspěvkem k fašismu.¹⁶⁵ Třetí francouzskou republiku odsuzoval již ve svých konzervativních prvotinách, avšak zášť k parlamentní demokracii, jakou spatřujeme u syndikalistického Sorela, se u něj zrodila až po Dreyfusově aféře. Parlamentní socialisté podle Sorela celou záležitost zneužili k rozvoji vlastních kariér a ke zničení vlivu katolické církve.¹⁶⁶

Antidemokratický sentiment se posléze stal jednou z ústředních charakteristik

---

¹⁶³ Ibidem, svazek II, kapitola XIII, "The Form World of Economic Life (A) - Money", sekce IV

¹⁶⁴ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek II, kapitola XIII, "The Form World of Economic Life (A) - Money", sekce I

¹⁶⁵ I. L. HOROWITZ - *Radicalism and the Revolt Against Reason: The Social Theories of Georges Sorel with a Translation of His Essay on the Decomposition of Marxism*. Routledge, 2009, str. 79

¹⁶⁶ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 88

Sorelova překonání dekadence a byl i jednou z motivací pro jeho pozdější angažmá v kruzích integrálního nacionalismu.¹⁶⁷

Sorel se nezabýval demokracií jako systémem institucí; obavy měl především z jejích ideologických předpokladů a jejích společenských následků v rovině morálky.

Demokracii vnímal jako hlavního dědice *ideologie pokroku*¹⁶⁸, skrze kterou přejala i hédonismus aristokracie před Velkou francouzskou revolucí. V principu byla až dětinsky utopickou bez důrazu na důstojnost práce.¹⁶⁹

Zároveň považoval demokracii za vládu nejnižšího společného jmenovatele¹⁷⁰ a po vzoru Proudhona ji viděl jako neoddělitelně spojenou s vládou peněz.¹⁷¹ Přisuzoval demokracii téměř burzovní charakter¹⁷², což úzce souviselo s jejím materialismem a optimismem. Karteziánské kořeny demokracie ji činily příliš teoretickou a univerzalistickou; byla racionalismem dohnáným do extrému. Poskytovala moc neproduktivním částem společnosti, jako intelektuálům a žurnalistům, kteří dříve sloužili aristokracii, ale nyní je zaměstnávaly politické strany.¹⁷³ V rukou demokracie se racionalismus a věda posléze staly nástroji k ovládní méně vzdělaných mas a budování společné oligarchie buržoazie a intelektuálů.¹⁷⁴

Po Dreyfusově aféře se Sorel začal obávat zapojení socialistů do systému parlamentní demokracie a během jeho syndikalistické fáze se k tomu přidal strach ze snahy syndikalismu demokracii imitovat. To pramenilo nejen z ideologických důvodů, ale i z toho, že Sorel začal demokracii vnímat jako politickou formu vhodnou výhradně pro střední třídu, buržoazii a intelektuály, která nebyla schopna řešit problémy

---

¹⁶⁷ M. CURTIS - *Three Against the Third Republic: Sorel, Barres and Maurras*. Princeton University Press, 1959, str. 47

¹⁶⁸ G. SOREL - *The Illusions of Progress*. University of California Press, 2022, str. 21

¹⁶⁹ M. CURTIS - *Three Against the Third Republic: Sorel, Barres and Maurras*. Princeton University Press, 1959, str. 68

¹⁷⁰ I. L. HOROWITZ - *Radicalism and the Revolt Against Reason: The Social Theories of Georges Sorel with a Translation of His Essay on the Decomposition of Marxism*. Routledge, 2009, str. 160

¹⁷¹ G. SOREL - *Social Foundations of Contemporary Economics*. Taylor & Francis, 2017, str. 304

¹⁷² J. J. ROTH - *The Cult of Violence: Sorel and the Sorelians*. University of California, 1980, str. 4

¹⁷³ M. CURTIS - *Three Against the Third Republic: Sorel, Barres and Maurras*. Princeton University Press, 1959, str. 65, 66

¹⁷⁴ *Ibidem*, 67

proletariátu.¹⁷⁵ Jako syndikalista ji do svého dějinného schématu situoval mezi požitkářskou vládou předrevoluční aristokracie a svět nastupujícího proletariátu, obdařeného důstojnými proudhonovskými hodnotami.¹⁷⁶

Jeho odpor k institucím demokracie však nebyl univerzální; přiznával určité zásluhy švýcarské formě demokracie přiznával jisté zásluhy a ztotožňoval ji s venkovskou demokracií předsókratovských Athén, která v občanovi spojovala zároveň zemědělce i vojáka - tedy produkci s heroismem.¹⁷⁷

Rozpad instituce rodiny

Podobně jako Proudhon kladl i Georges Sorel kladl důraz na tradiční rodinnou jednotku a měl odmítavý vztah k rozvodům. Inspirací mu byla rodina starého Říma, kde hlava rodiny spojovala produkci s heroismem. Po vzoru Vicových ideogenetických zákonů nacházel v rodině základ etiky a práva, které byly klíčovými pro úspěch společnosti.¹⁷⁸

Rodinná instituce se také měla dostat pod vliv dekadence. Jako socialista se Sorel sice stavěl za zrušení nerozlučitelnosti manželství, obával se však, že rozvody se za jeho současnosti staly příliš častými. Poněvadž rodina byla základem práva a společnosti, rozpuštění instituce manželství by francouzskou společnost uvrhlo do dekadence srovnatelné s Římem v době úpadku. Z této perspektivy kritizoval některé soudobé socialisty, kteří mluvili o úplném rozpuštění instituce manželství.

V okolnostech soudobé Třetí francouzské republiky nacházel řadu podobností s rozkladem athénské společnosti po Sókratovi. Viníkem byli opět intelektuálové; rozbili pevné rodinné vazby a nahradili je abstraktním filozofickým bratrstvím¹⁷⁹, které Sorel rovněž spojoval s výskytem homosexuality.¹⁸⁰ Zmizení instituce rodiny

---

¹⁷⁵ I. L. HOROWITZ - *Radicalism and the Revolt Against Reason: The Social Theories of Georges Sorel with a Translation of His Essay on the Decomposition of Marxism*. Routledge, 2009, str. 78

¹⁷⁶ Ibidem, str. 252

¹⁷⁷ G. SOREL - *Social Foundations of Contemporary Economics*. Taylor & Francis, 2017, str. 118

¹⁷⁸ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 174

¹⁷⁹ G. SOREL - *Social Foundations of Contemporary Economics*. Taylor & Francis, 2017, str. 2

¹⁸⁰ G. SOREL - *From Georges Sorel: Essays in socialism and philosophy*. Oxford University Press, 1976, str. 67

skrze rozpad pevných etických principů tak muselo nutně vést k bezpráví.¹⁸¹ Právě v proletariátu nacházel Georges Sorel během svého působení v levicových kruzích nositele důstojných hodnot monogamie, rodiny a péče o děti.¹⁸² Protože erotickou lásku považoval za hluboce propojenou s manželstvím jako s institucí, jako dekadentní identifikoval i prostituci, kterou považoval za městský *par excellence*.¹⁸³

Dekadence a měkké vědy

Ze soudobých francouzských myslitelů dekadence kladl Georges Sorel zřejmě největší důraz na význam ekonomiky, rozhodujícími měřítky dekadence však měla nabízet literatura a umění společně s náboženstvím, filozofií a dalšími společenskými vědami.¹⁸⁴ Právě v nich se zrcadlí střídání věků *průměrnosti* a *velikosti*. Velikostí tak byly nejen inženýrské stavby starověkého Říma či gotické katedrály¹⁸⁵, ale i právo.¹⁸⁶ Do prostředí středověkých katedrál však promítal ještě jeden důležitý aspekt manifestace velikosti v minulosti v budoucnosti. Pro charakter výroby to bylo sjednocení umění s řemeslem, které nacházel v gotické dílně; pozdější individualizace umění v době renesance a vznik uměleckých akademií pro něj představovaly upuštění od principů spojení struktury, funkce a umění a posun umění více do pozice společenské zábavy a odpočinku.¹⁸⁷ Důležitý zde byl i anonymní a kolektivní charakter středověké dílny, který vzal za své s renesančním individualismem.¹⁸⁸ Příčinou dekadence zde tedy bylo opět odpojení teorie od praxe.

Je zde nutné zdůraznit, že pro Sorela byla v umění důležitá především jeho schopnost morálně vzdělávat obecnost. Dramatické umění obecně odsuzoval, respektoval však

---

¹⁸¹ G. SOREL - *The Illusions of Progress*. University of California Press, 2022, str. 164, 166-167

¹⁸² G. SOREL - *From Georges Sorel: Essays in socialism and philosophy*. Oxford University Press, 1976, str. 103-104

¹⁸³ *Ibidem*, str. 67

¹⁸⁴ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 176

¹⁸⁵ G. SOREL - *The Illusions of Progress*. University of California Press, 2022, str. 178-179

¹⁸⁶ *Ibidem*, str. 170

¹⁸⁷ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 112-115

¹⁸⁸ *Ibidem*, str. 183

katolickou liturgií, která měla být tohoto morálního vzdělání schopná.¹⁸⁹ I na základě těchto preferencí považoval proletariát za morálního aktéra; jeho větší část měla stále ráda melodramata, ve kterých byl hřích potrestán a ctnost odměněna. I to však již mělo být narušováno třídním míšením a i proletariát začít podléhat rafinované, buržoazní literatuře, která s sebou přinášela i pornografii.¹⁹⁰

Ačkoli Sorel brzy upustil od myšlenky Bible jako heroického eposu, na kterém by bylo možné postavit morálku celospolečenské revitalizace, důležitosti iracionálna, mystična a religiozity se nikdy nevzdal. Již od svého obratu k voluntarismu si tak vykládal i fenomén socialistů, kteří ve zklamání z neúspěchů svého revolučního hnutí našli ve stáří náboženskou víru - důvodem však nemělo být to zklamání materialistickou ideologií, ale zklamání z degenerace socialismu jako moralistického hnutí.¹⁹¹ Podobně tak současný katolicismus, který se měl propadnout do podoby přízemního 'sociálního náboženství', vnímal jako historický znak *průměrnosti*.¹⁹²

3.2 Příznaky dekadence v díle Oswalda Spenglera

Demokracie

Ve spenglerovském schématu je parlamentní demokracie dekadentním politickým zřízením už ze své přirozenosti. *Dokončenou* politickou formou západní vysoké kultury byl absolutistický barokní stát, který během proměny z "Kultury" v "Civilizaci" začal upadat v konstituční monarchii.¹⁹³ Parlamentní zřízení a stranickou politiku obecně Spengler vnímá jako důsledek ekonomizace společnosti a převládajícího materialismu; je tudíž dominancí ekonomiky nad politikou, ne-li přímo sloučením obou.¹⁹⁴

---

¹⁸⁹ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 177, 178

¹⁹⁰ G. SOREL - *Social Foundations of Contemporary Economics*. Taylor & Francis, 2017, str. 99

¹⁹¹ Ibidem, str. 286

¹⁹² G. SOREL - *The Illusions of Progress*. University of California Press, 2022, str. 182

¹⁹³ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek II, kapitola XI, "The State (B) - State and History", sekce VII

¹⁹⁴ Ibidem, svazek II, kapitola XIII, "The Form World of Economic Life (A) - Money", sekce III

Důvodem tohoto odporu k demokracii jsou pro myšlení Oswalda Spenglera ústřední aristokratické hodnoty, které charakterizuje na základě čtení Nietzscheho jako hodnoty duchovní.¹⁹⁵ Svůj pohled na svět vždy považoval za aristokratický¹⁹⁶ ve smyslu, který přisuzoval rané "*Kultuře*" - v té době měla být ušlechtilost synonymem síly a odvahy a stála v protikladu k lacinosti, ubohosti a průměrnosti. Raná životní etapa vysoké kultury měla být zcela v režii těchto aristokratických hodnot a až s "*Civilizací*" byla ušlechtilost redukována na tituly, privilegia a ceremonie.¹⁹⁷

Důvodem tohoto přesvědčení o dekadenci demokracie jsou pro myšlení Oswalda Spenglera ústřední aristokratické hodnoty, které charakterizuje na základě čtení Nietzscheho jako hodnoty duchovní.¹⁹⁸ Svůj pohled na svět vždy považoval za aristokratický¹⁹⁹ ve smyslu, který přisuzoval rané "*Kultuře*" - v té době měla být ušlechtilost synonymem síly a odvahy a stála v protikladu k lacinosti, ubohosti a průměrnosti. Raná životní etapa vysoké kultury měla být zcela v režii těchto aristokratických hodnot a až s "*Civilizací*" byla ušlechtilost redukována na tituly, privilegia a ceremonie.²⁰⁰

S materialistickou perspektivou "*Civilizace*" je aristokracie i aristokratický pohled na svět zatlačován do pozadí dějinných událostí. Až kosmopolitní racionalismus, jehož útok na staré elitní instituce heroismu (například tradiční studentská bratrstva²⁰¹), je pro aristokratické hodnoty skutečně katastrofální.

Fischer připomíná, že pro Oswalda Spenglera bylo smyslem demokracie zničení aristokratických hodnot a vítězství masové průměrnosti²⁰²; demokracie podporovala politické rozštěpení a sobecké ekonomické prospěchářství. Za demokratickou fasádou

---

¹⁹⁵ O. SPENGLER - *Man and Technics: A Contribution to a Philosophy of Life*. Arktos, 2015., str. 8

¹⁹⁶ B. LEWIS - *Oswald Spengler and the Politics of Decline*. Berghahn Books, 2022, str. 77

¹⁹⁷ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek II, kapitola X, "The State (A) - The Problem of the Estates - Nobility and Priesthood", sekce III

¹⁹⁸ O. SPENGLER - *Man and Technics: A Contribution to a Philosophy of Life*. Arktos, 2015., str. 8

¹⁹⁹ B. LEWIS - *Oswald Spengler and the Politics of Decline*. Berghahn Books, 2022, str. 77

²⁰⁰ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek II, kapitola X, "The State (A) - The Problem of the Estates - Nobility and Priesthood", sekce III

²⁰¹ O. SPENGLER - *Early Days of World History: Reflections on the Past*. Legend Books Sp. z o.o., 2022, kapitola VII, "View of High Cultures and Civilisation", sekce "Some Outlooks", stať 129

²⁰² K. P. FISCHER - *History and Prophecy: Oswald Spengler and The Decline of the West*. Moore Publishing Company, 1977, str. 152

se tak ve skutečnosti skrývá moc buržoazie²⁰³ a demokracie je pouhým nástrojem, pomocí kterého je schopná obcházet právní systém a získávat neomezený přístup k ekonomickým zdrojům a jejich využívání. Demokratické volby jsou jen potvrzením nadvlády kapitálu²⁰⁴, který ovládá politické strany. Představa politiků jako zvolených zastupitelů lidu je pro Spenglera zcela naivní; fungující demokracie není možná a současné parlamentní demokracie jsou pouze chaotickým přechodným režimem.²⁰⁵ Lidem Spengler míní proletariát, který je v zásadě pouze masou obyvatel vyhnaných z venkova do "megalopolis". Emancipační hnutí proletariátu považuje za naivní, avšak věrné poskoky kapitálu; ten je dokáže dokonale využívat, což je podmíněno tím, že jsou, podobně jako vše ostatní, dítětem doby - nesnaží o překonání materialistického řádu, ale o ovládnutí finančních prostředků ve svůj prospěch. Skutečná politická rozhodnutí jsou vždy v rukou kapitálu.

V určování veřejného názoru má hlavní slovo žurnalistika, která je podobně jako politické strany ovládaná penězi. Její vliv nejnádhěji působí na formálně vzdělaného, urbanizovaného člověka²⁰⁶, ale důležitou roli zde hrají i masy nově příchozích obyvatel "megalopolis", které se pohybují na povel politických stran - tedy kapitálu.

Svou demokratickou současnost Spengler charakterizoval jako analogickou konci římské republiky. Parlamentní demokracii vnímal jako zastaralou formu politického zřízení; politické strany 19. století měly být mizejícími artefaktem končícího věku. Hranice mezi stranami liberálů, konzervativců a socialistů měly postupem času zcela zmizet a politika se opět měla stát záležitostí mocných individuí.²⁰⁷

Rozklad vyšších forem společenského a kulturního života

S postupující ekonomizací a materializací přichází i vulgární masová zábava. Vyšší formy života ve vysoké kultuře se proměňují v něco, co zaručuje rozptýlení neustálého intelektuálního napětí, ve kterém člověk v "Civilizaci" žije.

²⁰³ B. LEWIS - *Oswald Spengler and the Politics of Decline*. Berghahn Books, 2022, str. 72

²⁰⁴ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek II, kapitola XIV, "The Form World of Economic Life (B) - The Machine", sekce III

²⁰⁵ H. STUART HUGHES - *Oswald Spengler: A Critical Estimate*, Routledge, 1991, str. 102

²⁰⁶ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek II, kapitola XII, "The State (C) - Philosophy of Politics", sekce V

²⁰⁷ O. SPENGLER - *Spengler Letters, 1913-1936*. George Allen & Unwin, 1966, str. 77

Sport jako lidová komunitní činnost je profesionalizován a idea starořecké *palaestry*²⁰⁸ je nahrazena spektaklem sloužícím k všeobecné společenské zábavě²⁰⁹, např. římským *circem*, a dřívější vysoké umění je nahrazeno dekadentními novými formami médií, mezi které Spengler řadil tehdejší filmový průmysl. Vnitřní vývoj tradičních forem umění, jako například malby, je ukončen racionalizací - malbu venku, tedy metodu *plen-air*, kterou proslavili impresionisté, Spengler vnímá jako chladnou a vědeckou. Postimpresionistické autory počínaje Paulem Cézannem vnímal Spengler jako nepravdivé a v ostatních nových stylech své doby vždy viděl pouze snahu o komerční úspěch,²¹⁰ přičemž právě příchod módních vln v umění a kultuře obecně vnímal jako skutečný znak dekadence.²¹¹ Tato bezčasovost v umění - tedy neustálé střídání uměleckých trendů byla podle Spenglera jasným ukazatelem dekadence,²¹² a nejlepším měřítkem této dekadence byl ornament. Konečná podoba ornamentu je řemeslná až průmyslová a je zcela typizovaná. Spengler vnímá tento proces jako nahrazení umění pouhým uměleckým řemeslem, ve kterém absentuje hlubší obsah - společně s ornamentem tak zaniká i velké umění jako celek.

Dekadence v architektuře se projevuje poněkud jinak - se zmizením dřívější tvořivosti se osvobozuje od proporcí a formy v zájmu zdání *dokončenosti*. Hlavním projevem toho je tendence ke gigantickým rozměrům, které jsou však odlišné od velikosti, která charakterizuje pyramidy či gotické katedrály. Tato velikost je vnějším vyjádřením vnitřní velikosti.

Je příznačné, že v době, kterou vnímal jako charakterizovanou vyčerpání vyjadřovacích možností umění si Spengler naopak vysoce cenil technických a inženýrských staveb.²¹³

---

²⁰⁸ Helénistická *palaestra* byla řecká zápasnická škola, ve které se mladí muži mohli věnovat různým sportům, například zápasu, boxu, skokům a hodu diskem a oštěpem. *Palaestra* sloužila také jako místo pro filozofické a intelektuální debaty a spojovala v sobě tak komunitní funkci intelektuálního a sportovního centra.

²⁰⁹ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek I, kapitola I, "Introduction", sekce XI

²¹⁰ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek I, kapitola VIII, "Music and Plastic - Act and Portrait", sekce VIII

²¹¹ Ibidem, svazek II, kapitola IV, "Cities and Peoples (A) - The Soul of the City", sekce VI

²¹² Ibidem, svazek I, kapitola VIII, "Music and Plastic - Act and Portrait", sekce VIII

²¹³ Ibidem.

Demografický pokles a zánik

Intelektuální náhled na svět a ekonomizace lidské existence nese podle Spenglera zodpovědnost za celou další důležitý příznak dekadence - depopulaci. Sexuální plodnost pro něj byla spojená s duchovní plodností²¹⁴, a od “*Civilizace*”, která za sebou již má veškerý tvořivý vývoj a nyní podléhá tyranii intelektualismu, nelze tedy čekat nic jiného než vylidňování a postupný zánik populace. Užitelný způsob myšlení člověka v “*Civilizaci*” je přítomný všude, nevyjímaje založení rodiny, kde se již i v antice objevilo uvažování po způsobu “pro a proti”. I tam byla nechuť či nemožnost mít děti zpočátku vysvětlována špatnou ekonomickou situací, až nakonec bylo od jejího vysvětlování zcela upuštěno. Skutečné důvody úpadku porodnosti totiž podle Spenglera nejsou ekonomické, nýbrž duchovní - nehledě na ekonomickou situaci se v dřívějším věku zakládaly rodiny zcela přirozeně a bez přemýšlení.

V momentě, kdy se o vlastní rodině začne přemýšlet ve smyslu “pro a proti” mizí i další samozřejmosti, které je možné najít v “*Kultuře*” - “*Civilizace*” totiž zcela ztrácí tradiční koncept propojení vlastního domova a vlastního majetku. S fenoménem intelektualismu a racionalismu se člověk přestává děsit zániku vlastního rodu. To je v úzkém spojení s proměnou vztahu mezi mužem a ženou. Díky intelektualizaci lidských vztahů se z manželství stává záležitost vzájemného porozumění mezi partnery a místo venkovské úlohy matky začíná zaujímat novou, městskou roli jako životní souputnice muže.

Pokusy o záchranu tradiční rodiny jsou vždy předurčeny k zániku; např. Augustova snaha o obnovení římské morálky měla římskou veřejnost znechutit více, než zničení v Teutoburském lese. Ani následující pokusy o zvrácení nízké porodnosti neměly žádný úspěch, až nakonec měla depopulace dojít do tak strašlivého stavu, že císař Pertinax uzákonil to, že kdokoli může zabrat nekultivovanou půdu a pokud ji bude obdělávat, stane se jeho majetkem.²¹⁵ Výsledkem depopulace měla být nakonec proměna “*megalopolis*” ve shluk domků a opuštěných monumentů vysoké kultury,

---

²¹⁴ O. SPENGLER - *Early Days of World History: Reflections on the Past*. Legend Books Sp. z o.o., 2022, kapitola III, “Becoming Human”, sekce “Race, Tribe, People”, stať 121

²¹⁵ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014., svazek II, kapitola IV, “Cities and Peoples (A) - The Soul of the City”, sekce IV

jejíž obyvatele nahradila primitivní populace rozličného původu. Na Foru Romanu se ostatně koncem 5. st. n. l. pásly krávy a samotný Řím měl populaci vesnice. Právě až po depopulaci přichází do hry “barbaři”.

Fenomén demografického úpadku Spengler spatřoval i ve své současnosti. Zmiňoval smrt starých francouzských aristokratických rodin, z nichž většina přežila Francouzskou revoluci vcelku, avšak po r. 1815 začaly vymírat na vlastní neplodnost. Tato neschopnost zachovat vlastní rod již podle Spenglera přeskočila na buržoazii a dokonce po r. 1870 i na běžný venkovský lid Francie.

Je však také nutné zdůraznit, že ke snížení populace může dojít i v důsledku katastrofy. Příklad viděl ve Velké Británii, jejíž masivní ztráty během 1. světové války (např. během bitev u Yper) pro ni znamenaly takovou devastaci, že se z ní již nebude schopna vzpamatovat. To bylo podmíněno zároveň tím, že Velká Británie již byla ve spenglerovském schématu ve fázi úpadku.²¹⁶

Ztráta religiozity

S proměnou “*Kultury*” v “*Civilizaci*” se objevuje další symptom dekadence, kterým je vymizení náboženské víry. Viníkem je zde opět převládající intelektualismus a racionalismus, který proměňuje vztah víry a kritiky. Původ tohoto fenoménu Spengler umísťuje do období reformace, kdy začala vznikat svobodná věda a vzdělání tedy přestává sloužit jako pouze jako nástroj teologie a náboženství.

Náboženství tak přestane být hlavním smyslem a původcem vzdělání a tudíž již není ústředním aktérem, kterým se ospravedlňuje a obhájí intelektuální kritika. Městský intelekt je nyní již tak silný, že se neuspokojí s potvrzováním víry, ale začne ji zkoušet - a právě v tuto chvíli se kritika obrací proti víře a začne ji rozporovat. Posledním velkým náboženským fenoménem “pozdního” věku je puritánství, které je výsledkem sebejistoty intelektu, který si je nyní jistý své nadřazenosti oproti instinktu.²¹⁷ Je zároveň racionalismem v zárodku a díky němu je nakonec umožněna kritika metod i cílů náboženství, až se profánnost stane součástí dokonce i pozdní

---

²¹⁶ O. SPENGLER - *Spengler Letters, 1913-1936*. George Allen & Unwin, 1966., str. 262

²¹⁷ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek II, kapitola XIII, "Problems of the Arabian Culture (C) - Pythagoras, Mohammed, Cromwell", sekce V

teologie.²¹⁸ Dvě stě let po objevu puritánství jsou mechanistické koncepce světa na vrcholu a jsou *de facto* náboženstvím své doby;²¹⁹ svátost “*Kultury*”, kterou představovali např. František z Assisi či Bernard z Clairvaux, není v tomto věku možná. Naopak se objevuje fenomén sociální etiky, který je však ve výsledku pouze praktickou politikou.²²⁰

S vítězstvím intelektualismu a racionalismu přichází ateismus. To se ovšem děje až s počátkem “*Civilizace*”. Ateismus se objevuje u všech vysokých kultur, nicméně jeho struktura je jí vždy určena - je kompletním odmítnutím všeho náboženského, co je vysoké kultuře přirozené.

Je však univerzální v tom smyslu, že přísluší typickému obyvateli “*megalopolis*” - kosmopolitnímu a “vzdělanému” člověku.²²¹ Selská moudrost, jakou Spengler nacházel u Hérakleita a Mistra Eckharta, je zde zcela nahrazena “inteligencí”. Tou se podle něj vyznačoval Sókrates anebo např. Rousseau. Nad nedostatkem kosmopolitní inteligence v tomto věku sice každý antický stoik či moderní socialista ohruje nosem²²² a proti náboženství otevřeně brojí jako proti reliktu minulých časů. Podle Spenglera však oba tyto zmíněné typy lidí přítomných v dekadentní “*Civilizaci*” paradoxně charakterizují náboženské prvky v jejich doktríně.²²³ To je zřejmě důsledkem hořké nepřítomnosti něčeho hlubšího, kterou každý člověk v tomto věku cítí. Je však mimo historické možnosti tuto absenci vyplnit - každé náboženství v “*megalopolis*” je sebeklamem.²²⁴

---

²¹⁸ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek II, kapitola X, “The State (A) - The Problem of the Estates - Nobility and Priesthood”, sekce IV

²¹⁹ Ibidem, svazek II, kapitola XIII, “Problems of the Arabian Culture (C) - Pythagoras, Mohammed, Cromwell”, sekce VI

²²⁰ Ibidem, svazek II, kapitola XIII, “Problems of the Arabian Culture (C) - Pythagoras, Mohammed, Cromwell”, sekce I

²²¹ Ibidem, svazek I, kapitola X, “Soul Image and Life Feeling - Buddhism, Stoicism and Socialism”, sekce XI

²²² Ibidem, svazek I, kapitola X, “Soul Image and Life Feeling - Buddhism, Stoicism and Socialism”, sekce XI

²²³ Ibidem, svazek II, kapitola XIII, “Problems of the Arabian Culture (C) - Pythagoras, Mohammed, Cromwell”, sekce VII

²²⁴ Ibidem, svazek I, kapitola X, “Soul Image and Life Feeling - Buddhism, Stoicism and Socialism”, sekce XI

3.3 Rozdíly a souvislosti v příznacích dekadence v dílech Georgese Sorela a Oswalda Spenglera

Nejdůležitějším společným jmenovatelem příznaků dekadence je antidemokratický charakter myšlení Georgese Sorela a Oswalda Spenglera. Oba vnímají demokracii jako materialistickou formu vlády, ve které je politická moc neoddělitelně spojena s ekonomickou mocí - Sorel je zde přímým dědicem Proudhona a vnímá demokracii jako přechodnou dějinnou *průměrnosti*, zatímco pro Spenglera je demokracie politickou manifestací “pozdních” tendencí k materialismu, které později ustoupí opětovné dominanci politiky nad ekonomikou.

Kritika demokracie je však u obou autorů vedená z odlišných perspektiv - pro Sorela bylo nebezpečí deformace politických systémů až poměrně okrajové, ačkoli se obával rozkladu právního systému bohatými jedinci.²²⁵ Demokracii tak vnímal daleko méně jako politický systém a daleko více jako manifestaci karteziánské *ideologie pokroku*, která bude zkázou proudhonovských morálních hodnot.²²⁶

Ani Spengler nepojímá demokracii vyloženě jako systém politických institucí, ale zdůrazňoval její masový charakter, který rozloží aristokratické hodnoty. Masovost demokracie zdůvodňoval spojením demokracie a rostoucí urbanizace, přičemž městskou masou je míněn především proletariát. V něm Spengler vidí venkovský lid odtržený od svých kořenů. Tato “demokratická masa” neměla vlastní politické směřování a byla lehce zmanipulována ekonomickými zájmy zastoupenými v politice. Ve vnímání proletariátu tak nacházíme radikální rozdíl mezi oběma mysliteli - zatímco Sorelův proletariát je posledním nositelem vitálních společenských hodnot, pro Spenglera je proletariát pouhou masou, která duchovní hodnotu pozbyla opuštěním venkova a sám o žádnou hodnotu nemá. Naopak je lehce manipulovatelný ekonomickými zájmy ztělesněnými v politických stranách.²²⁷

Toto je paradoxně bod, ve kterém se Georges Sorel může zdát být elitističtější myslitelem, než je Oswald Spengler. Sorel se domníval, že intelektuálové, zakořenění

---

²²⁵ G. SOREL - *The Illusions of Progress*. University of California Press, 2022, str. 164

²²⁶ G. SOREL - *Social Foundations of Contemporary Economics*. Taylor & Francis, 2017, str. 304

²²⁷ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014., svazek II, kapitola XII, "The State (C) - Philosophy of Politics", sekce IV

v demokratickém aparátu, budou používat svoje společenské postavení a nástroje demokracie - jako žurnalismus - k ovlivnění veřejného mínění ve svůj prospěch.²²⁸ Tento prvek myšlení se ve Spenglerově díle vyskytuje téměř ve stejné podobě, avšak Spengler se zároveň obává ještě psychologické proměny venkovského lidu v městském prostředí. S odtržením od svých venkovských kořenů se měl z člověka vytratit jeho selský rozum a na místo úzce svázané komunity jedinců se z lidí ve městech měla stát odcizená masa, ovládaná zvnější zmíněnými nástroji demokracie a zevnitř chladným, kosmopolitním intelektem. Takoví urbanizovaní jedinci se na pohled zdají být vzdělanými, ve skutečnosti jsou však zcela ovládnuti politickými nástroji kapitálu a jejich vnitřní život je intelektualizací ukončen.²²⁹

Ačkoli dominanci ekonomiky nad politikou můžeme vnímat jako sdílenou charakteristiku antidemokratického myšlení obou autorů, pro Spenglera je toto ústředním tématem jeho myšlení. Demokracii doprovází rozpad kulturních výtobytků vysoké kultury - vulgarizace a snižování kulturní úrovně jsou především způsobeny nastupující intelektualizací a materialismem, avšak demokratická masovost a rovnostářství tento rozklad umocňují. Důvodem je tak snižováním společenské i kulturní úrovně na nejnižšího společného jmenovatele.²³⁰

Tato obava se objevuje i v díle Georgese Sorela, ten ji pojímá poněkud odlišně. Zapojení proletariátu do politiky by podle něj mělo negativní následky, protože by snížilo jeho morální úroveň na úroveň buržoazie; proletariát by propadl *ideologii pokroku* a buržoazním tendencím k filantropii a k pacifismu. Toto třídní rozdělení Sorel posléze sledoval i v průběhu svého zapojení do Maurrasova hnutí integrálního nacionalismu; v rámci korporatistického společenského rozdělení by jednotlivé třídy sice spolupracovaly na společném blahu Francie, ale zároveň by zůstaly segregované.²³¹ Pro Oswalda Spenglera snižování společenské úrovně na nejnižšího společenského jmenovatele znamenalo zničení aristokratických hodnot v rámci třídního míšení, během kterého by se v demokracii rozpustily. I zde by se však

---

²²⁸ M. CURTIS - *Three Against the Third Republic: Sorel, Barres and Maurras*. Princeton University Press, 1959, str. 66

²²⁹ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek I, kapitola X, "Soul Image and Life Feeling - Buddhism, Stoicism and Socialism", sekce XI

²³⁰ K. P. FISCHER - *History and Prophecy: Oswald Spengler and The Decline of the West*. Moore Publishing Company, 1977, str. 209

²³¹ J. J. ROTH - *The Cult of Violence: Sorel and the Sorelians*. University of California, 1980, str. 115

dekadence projevovala objevením se pacifismu, který se v každé dosavadní vysoké kultuře měl ukázat být mnohem zhoubnějším, než odpor proti nepříteli.²³²

Vzhledem k antidemokratickému charakteru myšlení zbývá zodpovědět otázku, proč Georges Sorel přiznával určité kvality urbanizované athénské demokracii před Sókratem. Důvodem byla jeho dlouhodobá touha po spojení produkce s heroismem; vojenský život společně s rodinným životem byl důležitým pro vytvoření silných právních a politických institucí.²³³ Oswald Spengler sledoval podobnou myšlenkovou linku a domníval se, že povinná branná povinnost byla “zánikem heroismu”²³⁴, nečinil však tak v propojení s demokracií ani s občanskou ctností - očividně proto, že pro Spenglera je demokracie obecně důsledkem pozdních civilizačních podmínek.

Rodinná jednotka byla zřejmě obecně důležitějším tématem pro Georgese Sorela; za jeden ze svých životních úkolů považoval genealogii etiky a v rodině nacházel jednoho z jejích původců.²³⁵ Sorel a Spengler sice oba považovali za původce rozpadu rodiny intelektualizaci, na celou problematiku však nahlíželi poněkud odlišně. Sorel obviňoval Sókrata z nahrazení posvátné instituce manželství neplodným abstraktním konceptem lidského bratrství, zatímco Spengler viděl problém více v urbanizaci; ta umožňovala ženě zaujmout jinou životní úlohu, než byla tradiční role matky, např. roli životní a intelektuální partnerky muže.²³⁶

Sorel se obával normalizace rozvodu a obecně se zaměřoval více na morální stránku rodiny, domníval se však, že demografický kolaps je díky konzervativním rodinným hodnotám, zachovaných v řadách proletariátu, stále nepravděpodobný.²³⁷ Naopak

---

²³² O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014., svazek II, kapitola VI, “Cities and Peoples (C) - Primitives, Culture Peoples, Fellaheen”, sekce V

²³³ J. L. STANLEY - *The Sociology of Virtue: The Political and Social Theories of Georges Sorel*. University of California Press, 2018, str. 29-30

²³⁴ O. SPENGLER - *Early Days of World History: Reflections on the Past*. Legend Books Sp. z o.o., 2022, kapitola VII, “View of High Cultures and Civilisation”, sekce “Rise of Antiquity”, stať 62

²³⁵ J. L. STANLEY - *The Sociology of Virtue: The Political and Social Theories of Georges Sorel*. University of California Press, 2018, str. 1

²³⁶ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014., svazek II, kapitola IV, “Cities and Peoples (A) - The Soul of the City”, sekce III

²³⁷ G. SOREL - *From Georges Sorel: Essays in socialism and philosophy*. Oxford University Press, 1976, str. 103-104

Spengler přikládal demografické katastrofě mnohem větší důležitost a viděl ji jako neodvratnou.

Odlíšným způsobem oba autoři také nahlízejí na ztrátu religiozity; ztráta víry v zázrak byla pro Sorela klíčovým důvodem, proč přestal na katolickou církev od pontifikátu Lva XIII. nahlížet jako na instituci umožňující společenskou regeneraci. Ve Spenglerově dějinném cyklu je dekadence náboženství charakterizována podobnou proměnou v myšlení - skutečná náboženská víra není v "pozdním" věku možná²³⁸, nicméně ateismus není původcem dekadence, ale jejím průvodním příznakem. Religiozita se tak zkrátka stane obětí pozdního materialismu a postupujícího společenského racionalismu.

Náboženství je potřeba vnímat v případě obou autorů jako úzce propojené se sociálními vědami a uměním, které jsou schopné o dekadenci vypovědět daleko více. Pro Sorela toto platí daleko více; sice kladl důraz i na dekadenci v rámci přírodních věd, u kterých se projevovala odpojením vědy od praxe²³⁹, Spengler vnímal i přírodní vědy jako zcela kulturně relativní.

Georges Sorel zde kladl důraz především na právo, skrze které se domníval, že bude schopen měřit etiku; velikost práva tak byla jedním z nejjasnějších znaků historické velikosti.²⁴⁰ Právo vycházelo z instituce rodiny; Sorel to velmi rád ilustroval na příkladu starého Říma, kde silná rodinná jednotka měla být základem úspěchu římského práva a tím celé společnosti. Důvodem byl důraz na zvyky, které svazovaly vůli občanů a nemohly být jen tak porušeny. Důležitá byla ale i role práva jako dogmatu, něčeho, co se zdá věčné a neměnné.²⁴¹ Právě dekadence v právu byla zřejmě tím, co Sorela tolik pohoršilo na Dreyfusově aféře.

Spengler takový důraz na právo nekladl; podobně jako jiné formy vysoké kultury upadalo z *dokončenosti* ve svojí úpadkovou formu. Tuto proměnu můžeme ilustrovat na versailleské smlouvě, kterou považoval za analogickou nerovným smlouvám, které Řím uzavíral s Kartágem - možnost versailleskou smlouvu kdykoli změnit

---

²³⁸ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek II, kapitola XIII, "Problems of the Arabian Culture (C) - Pythagoras, Mohammed, Cromwell", sekce I

²³⁹ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 172

²⁴⁰ G. SOREL - *The Illusions of Progress*. University of California Press, 2022, str. 170

²⁴¹ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. New York: St. Martin's Press, 1985, str. 172, 173

ponechávala Římanům možnost Kartágo později zničit, což ve spenglerovském schématu bylo něco, co v dřívějším věku zdálo být urážkou bohů.²⁴²

Za zmínku stojí i to, že pro Sorela i Spenglera je umění jedním z hlavních měřítek dekadence. Ačkoli se zde nabízí jasná shoda v tom, že oba vnímají gigantické rozměry staveb své doby - Eiffelovu věž či první mrakodrapy - jako manifestaci dekadence v architektuře²⁴³, nenacházíme zde příliš mnoho dalších shod. Sorel i Spengler měli značně kladný vztah k umění před renesancí; pro Sorela to bylo z důvodu gotické dílny, která se měla stát vzorem pro budoucí průmyslová pracoviště. Oproti tomu Spengler ve středověkém umění nacházel něco z jeho autentického, „*faustovského*” charakteru, který měla zdeformovat italská renesance svým napodobováním antiky - pseudomorfózou. Sorel však nacházel v renesančním umění dekadenci v důsledku proměny její sociální struktury a v důsledku individualizace umělce, zatímco Spengler si jej, společně s barokem, stále cenil pro uměleckého génia jednotlivců.²⁴⁴

Je to právě přesně v důrazu na kulturu, kde nacházíme hlavní rozdíl Spenglerovi analýzy příznaků dekadence oproti té sorelovské; ta se mnohem více soustředí na politický aspekt věci. Ve spenglerovských příznacích dekadence nacházíme jeho široký záběr civilizačních cyklů a úpadku kulturní vitality. Ten je rozšířen i do světa umění, filozofie a duchovna.

Sorelův záběr je především politický a sociální a pramení ze značně osobité analýzy třídních vztahů a revolučního potenciálu. Přesto bychom i Sorela mohli nazvat myslitelem civilizačním - záchrana civilizace je pro něj klíčová.

4. Východiska z dekadence

Východiska z dekadence v díle Georgese Sorela

Nejvýznamnější příspěvky Georgese Sorela k politické teorii, politické násilí a

---

²⁴² O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek II, kapitola XI, “The State (B) - State and History”, sekce VII

²⁴³ G. SOREL - *The Illusions of Progress*. University of California Press, 2022, str. 179

²⁴⁴ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek I, kapitola I, “Music and Plastic - The Arts of Form”, sekce X

sociální mýtus, jsou nástroji k revitalizaci společnosti. Zejména proletářské násilí považoval Sorel za prostředek boje proti státní moci, který naruší stávající společensko-ekonomický řád.²⁴⁵ Tato forma násilí měla vystupňovat třídní konflikt, uchránit morální čistotu proletariátu a oživit hrdinského ducha buržoazie. Jennings přirovnává Sorelovo pojetí politického násilí k martyriu raných křesťanů; byť během generální stávky dojde k úmrtí relativně malého počtu dělníků, vznikne tím nový kult mučedníků pro proletářské hnutí.²⁴⁶ Praktickou funkcí tohoto násilí je udržení stavu neustálého napětí, revitalizace morálky a obnovení historické velikosti. Opakovaným tvrzením především Zeeva Sternhella bylo to, že Sorelovo pojetí násilí jako morální a tvůrčí síly se stalo skutečným ideologickým jádrem fašismu a poskytlo mu všestranný koncepční rámec.²⁴⁷

S politickým násilím a generální stávkou úzce souvisí Sorelův koncept sociálního mýtu. Sociální mýty jsou shluky myšlenek, které inspirují k akci, slouží jako nástroje pro hluboce prožívané, téměř instinktivní chování ve skupině a jsou hnacím motorem okamžité akce.²⁴⁸

Koncept sociálního mýtu má zásadní význam pro spojení Georgese Sorela s bergsonovským iracionalismem, neboť Sorel upřednostňoval legendy a mýty před realitou. Historie pro něj byla často redukována na nevědomé a instinktivní dojmy.²⁴⁹ Hlavním příkladem sociálního mýtu byly i pro syndikalistického Sorela církevní dějiny, které katolíci vnímali jako neustálý konflikt mezi Kristem a Satanem, jenž nevyhnutelně vede k vítězství církve.²⁵⁰ Protože se katolická církev nedokázala přizpůsobit požadavkům moderní průmyslové doby, Sorel nakonec interpretoval Marxe podobným způsobem - upřednostňoval potenciální funkci Marxových hypotéz jako sociálního mýtu před jejich vědeckou přesností.²⁵¹

---

²⁴⁵ J. J. ROTH - *The Cult of Violence: Sorel and the Sorelians*. University of California, 1980, str. 52

²⁴⁶ G. SOREL - *Sorel: Reflections on Violence*. Cambridge University Press, 1999, str. 20-21

²⁴⁷ Z. STERNHELL, M. SZNAJDER, M. ASHÉRI - *The Birth of Fascist Ideology*, Princeton University Press, 1989, str. 24

²⁴⁸ G. SOREL - *Sorel: Reflections on Violence*. Cambridge University Press, 1999, str. 115

²⁴⁹ G. SOREL - *Social Foundations of Contemporary Economics*. Taylor & Francis, 2017, str. 106

²⁵⁰ G. SOREL - *Sorel: Reflections on Violence*. Cambridge University Press, 1999, str. 20-21

²⁵¹ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 119-122

Sociální mýtus je v podstatě vyvrcholením Sorelova úsilí najít iracionální motivaci pro současnou renanovskou analogii k ranému křesťanství - socialismu jako morálního hnutí. Sorel tuto motivaci našel v generální stávce. V době, kdy Sorel formuloval koncept mýtu generální stávky v *Úvahách o násilí*, byla generální stávka do značné míry neznámou veličinou, ačkoli historické precedenty ukazovaly, že je mocnou zbraní třídního boje. Například generální stávka v Belgii v roce 1893, která požadovala všeobecné volební právo pro muže, vyvolala obavy z úplné revoluce.

Význam mýtu o generální stávce spočíval v jeho apokalyptické povaze; to, zda se stávka uskuteční nebo zda je prakticky proveditelná, bylo méně důležité než její schopnost udržovat společenské napětí a zajistit třídní rozdělení.

Klíčovým aspektem není samotná revoluční událost generální stávky, ale příprava na ni; tento stav neustálé připravenosti vštěpuje proletariátu disciplínu, solidaritu a morální zdokonalení. Podobně by se buržoazie, čelící rostoucímu třídnímu napětí, byla nucena vrátit ke své původní roli kapitánů průmyslu.²⁵² To ostře kontrastuje s ideologií pokroku, která by proletariát a civilizaci ukolébala do nečinnosti a stagnace.²⁵³

Koncept sociálního mýtu je ústředním bodem Sorelova potenciálního spojení s nástupem fašismu. Zeev Sternhell tvrdil, že Sorelovy myšlenky položily základ pro nahrazení proletariátu národem a připravily půdu pro uplatnění mýtu v kontextu národní obnovy.²⁵⁴ V jádru tohoto tvrzení leží Sorelova krátkodobá asociace s integrálním nacionalismem Charlese Maurrása, která umožnilo spojení zdánlivě protichůdných myšlenkových směrů syndikalismu a nacionalismu na základě společného cíle morální renovace společnosti. Toto intelektuální sblížení bylo ztělesněno v *Cercle Proudhon*, který založili Sorelovi následovníci Édouard Berth a Georges Valois.

---

²⁵² G. SOREL - *From Georges Sorel: Essays in socialism and philosophy*. Oxford University Press, 1976, str. 42-43

²⁵³ Ibidem, str. 12-13

²⁵⁴ Z. STERNHELL - *The 'Anti-Materialist' Revision of Marxism as an Aspect of the Rise of Fascist Ideology*. Journal of Contemporary History, Vol. 22, No. 3, 1987, str. 385

Třídní separace

Proletářské politické násilí a neustálá hrozba generální stávky měly za cíl vystupňovat napětí mezi proletariátem a buržoazií, a zajistit tak dokončení historického vývoje kapitalismu, jak předpověděl Marx.²⁵⁵ Hlavní úlohou násilí bylo vytvořit sociální rozdělení.²⁵⁶

Z perspektivy buržoazie to mělo znamenat zanechání filantropie a charitativního přístupu k chudým a návrat k nemilosrdnému vykořisťování proletariátu tak, jak tomu bylo před vznikem sociální legislativy. Intelektuálové, zejména parlamentní socialisté jako Jean Jaurès, měli být odstraněni z vedení státu a politika sociálního smíru a protekcionismu se měla stát přežitkem minulosti.²⁵⁷ Sorel viděl Spojené státy jako společnost, v níž přetrvávalo třídní rozdělení podobné tomu, které Marx zažil v Anglii. Obdivoval americkou soutěživost, odpor intelektuálů a zejména jejich „venkovský charakter“.²⁵⁸ Američtí průmysloví kapitáni mu byli vzorem správného buržoazního chování, ztělesňovali nezávislost a odráželi starověkou válečnickou etiku.²⁵⁹

Proletariát měl být izolován, aby mohl samostatně budovat svou morální a intelektuální kulturu a ochránit se před dekadencí, tak jako si rané křesťanství v římské říši zvolilo izolaci, což vedlo k zachování jeho heroického charakteru a k autentickému rozvoji církve.²⁶⁰ Rané křesťanství bylo pro syndikalistického Sorela archetypem revoluční akce a měřítkem, proti kterému posuzoval politická hnutí s potenciálem pro morální regeneraci.²⁶¹

Izolace a budování vlastních institucí měly proletariátu sloužit k ochraně před dekadencí většinové společnosti. To znamenalo odmítnutí účasti proletariátu v demokratických strukturách²⁶² a zabránění rozšiřování státu prostřednictvím regulace

---

²⁵⁵ G. SOREL - *Sorel: Reflections on Violence*. Cambridge University Press, 1999, str. 76

²⁵⁶ J. J. ROTH - *The Cult of Violence: Sorel and the Sorelians*. University of California, 1980, str. 52

²⁵⁷ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. New York: St. Martin's Press, 1985, str. 90-92

²⁵⁸ G. SOREL - *Social Foundations of Contemporary Economics*. Taylor & Francis, 2017, str. 311-312

²⁵⁹ Ibidem, str. 311-312

²⁶⁰ G. SOREL - *The Illusions of Progress*. University of California Press, 1969, str. 214

²⁶¹ J. J. ROTH - *The Cult of Violence: Sorel and the Sorelians*. University of California, 1980, str. 33

²⁶² J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 119-122

průmyslu, i když to mohlo být krátkodobě výhodné. Izolace měla umožnit proletariátu budovat vlastní morální a intelektuální kulturu. Sorel čerpal inspiraci z dobových škol proletariátu zakládaných socialistickými organizacemi ve Francii a Německu.

Jedním z modelů autonomních proletářských institucí byly francouzské asociace řemeslníků, tzv. *compagnonnages*, které měly svou vlastní kulturu a obřady.²⁶³ Sorel také viděl vzor v mnišských řádech, jejichž asketismus měl být pro proletariát morálním příkladem a zároveň byly nositeli tradice.²⁶⁴

Sorelovy myšlenky jsou často spojovány s francouzskými *syndicates* a *Bourses du travail*.²⁶⁵ *Bourses du travail*, vzniklé na konci 19. a začátku 20. století, sloužily jako centra pro prosazování přímé akce, vzdělávání a pěstování revolučního étosu.²⁶⁶

Syndicates, působící jako odbory, hájily práva a zájmy zaměstnanců a byly vlivné při tvorbě pracovní legislativy.

Na přelomu století byly *syndicates* silně ovlivněné anarchosyndikalistou Fernandem Pelloutierem.²⁶⁷ Stejně jako křesťanská církev zachovala kulturu klasického světa, *syndicates* se měly stát novými nositeli tradice.²⁶⁸ Pro Sorela byly důležité jak z morálních, tak z pragmatických důvodů. Pracovaly na ochraně žen a dětí před průmyslovými nebezpečími, potlačovaly alkoholismus a bojovaly proti prostituci.²⁶⁹ Jejich klíčová role však spočívala ve schopnosti vyhlašovat stávky, které představovaly kroky k budoucímu *ricorsu*.²⁷⁰

Podružnou roli hrála družstva, jejichž ekonomický potenciál nebyl tak silný jako u *syndicates*²⁷¹ jako u *syndicates* a neměla schopnost vymezovat se proti buržoazii

---

²⁶³ G. SOREL - *Sorel: Reflections on Violence*. Cambridge University Press, 1999, str. 229

²⁶⁴ I. L. HOROWITZ - *Radicalism and the Revolt Against Reason: The Social Theories of Georges Sorel with a Translation of His Essay on the Decomposition of Marxism*. Routledge, 2009, str. 102

²⁶⁵ G. SOREL - *Sorel: Reflections on Violence*. Cambridge University Press, 1999, str. 324-326

²⁶⁶ Sorel napsal předmluvu k Pelloutierovým *L'Histoire des bourses du travail* a právě zde si zřejmě uvědomil rozdíl mezi proletářským a politickým socialismem. - G. SOREL - *From Georges Sorel: Essays in socialism and philosophy*. Oxford University Press, 1976, str. 10

²⁶⁷ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 90-92

²⁶⁸ G. SOREL - *Sorel: Reflections on Violence*. Cambridge University Press, 1999, str. 263-264

²⁶⁹ J. J. ROTH - *The Cult of Violence: Sorel and the Sorelians*. University of California, 1980, str. 13

²⁷⁰ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 119-122

²⁷¹ G. SOREL - *Social Foundations of Contemporary Economics*. Taylor & Francis, 2017, str. 217

stávkami. Mohla si však volit vedení na základě morálních kvalit, což přispívalo k regeneraci proletariátu.²⁷² Družstva měla sloužit především jako instituce zajišťující rekreaci a podporu členů v důchodu či při nemoci.

Společnost výrobců

Ačkoli konečnou dějinnou úlohou proletariátu byla záchrana civilizace²⁷³, Sorel zdůrazňoval blízký vztah mezi morální transformací společnosti a technologickým pokrokem.²⁷⁴ Hlavní dějinný úkol proletariátu zahrnoval vytvoření nové morálky založené na osobní zodpovědnosti, tvrdé práci, iniciativě a oddanosti kolektivu²⁷⁵, což bylo neoddelitelně spojené se zdokonalováním technologie.

Klíčem k nové etice bylo spojení vědy a praxe v moderní továrně s důrazem na neustálou inovaci.²⁷⁶ Budování autonomních institucí proletariátu mělo ve spojení s novou morálkou za cíl získání technické expertízy a disciplíny nutné k efektivnímu vedení moderního průmyslu.²⁷⁷ Historickým vzorem pro tuto budoucí společnost byla gotická dílna, spojující umělecké a řemeslné kvality²⁷⁸, což mělo z práce v budoucím průmyslu vytvořit hluboce uměleckou a oduševnělou činnost.²⁷⁹

Opětovné rozdělení tříd mělo vést k morální regeneraci proletariátu a buržoazie a k dokonalé průmyslové a ekonomické efektivitě. Revoluční proletariát měl být konfrontován s dravou buržoazií, čímž by kapitalistická společnost dosáhla svého historického vrcholu. S dokončením své dějinné úlohy měl být kapitalismus poražen²⁸⁰ a předešnán morálně a produkčně vyspělým proletariátem, který by

---

²⁷² I. L. HOROWITZ - *Radicalism and the Revolt Against Reason: The Social Theories of Georges Sorel with a Translation of His Essay on the Decomposition of Marxism*. Routledge, 2009, str. 13

²⁷³ G. SOREL - *Sorel: Reflections on Violence*. Cambridge University Press, 1999, str. 281

²⁷⁴ J. J. ROTH - *The Cult of Violence: Sorel and the Sorelians*. University of California, 1980, str. 7

²⁷⁵ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 74-75

²⁷⁶ *Ibidem*, str. 50

²⁷⁷ *Ibidem*, str. 60-61

²⁷⁸ J. J. ROTH - *The Cult of Violence: Sorel and the Sorelians*. University of California, 1980, str. 61

²⁷⁹ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 112-115

²⁸⁰ G. SOREL - *Sorel: Reflections on Violence*. Cambridge University Press, 1999, str. 76

posléze převzal moc nad světem, podobně jako křesťanská církev nad římskou říší.²⁸¹ Pokud by však triumf proletariátu nebyl spojen s produkční vyspělostí a došlo by k němu v době ekonomického úpadku, došlo by k dekadenci.²⁸² Proto se Sorel stavěl proti průmyslové sabotáži, vzdor své reputaci jako obhájce násilí proletariátu.²⁸³

Posledním *ricorse*m Sorelova života byl rodící se Sovětský svaz, který vnímal jako novou společnost výrobců. Ačkoli byl vyděšen zvěstmi o brutálních praktikách bolševiků, věřil, že Evropa potřebuje hrozbu “nových Mongolů”.²⁸⁴ Přečiny bolševiků omlouval tím, že římské vojenské ctnosti vedly k vytvoření středomořského impéria, a stejně bychom měli být vděční i ruským vojákům socialismu.²⁸⁵

4.2 Východiska z dekadence v díle Oswalda Spenglera

Ve spenglerovském konceptu dějin není možná civilizační revitalizace.²⁸⁶ Návraty do minulosti selhávají a ohrožují vysokou kulturu. Osudem každé vysoké kultury je tak zánik - v ruinách kdysi velkolepých měst měly vyhořele živořit pozůstatky staré vysoké kultury a vyčkávat příchod nové, vitální vysoké kultury.²⁸⁷ Skepticismus, vzešlý z přebujelého intelektualismu *Civilizace*, bude nahrazen v *druhou religiozitu* - ochotu uvěřit téměř všemu, co se zdá tajemné a nadpřirozené.²⁸⁸ Západní svět, který dokončil proměnu z *Kultury* v *Civilizaci*, však ještě měly čekat fenomény typické pro pozdní věk.

Hlavním fenoménem podle Spenglera je prognóza césarismu, který měl v západním světě nastoupit mezi roky 2000 a 2200.²⁸⁹ Archetypy Caesarů, jako Benito Mussolini a Cecil Rhodes, se měly objevovat již za jeho života.²⁹⁰ Césarismus byl výsledkem

---

²⁸¹ G. SOREL - *The Illusions of Progress*. University of California Press, 2022, str. 214

²⁸² J. J. ROTH - *The Cult of Violence: Sorel and the Sorelians*. University of California, 1980, str. 60

²⁸³ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 119-122

²⁸⁴ *Ibidem*, str. 165-167

²⁸⁵ G. SOREL - *Sorel: Reflections on Violence*. Cambridge University Press, 1999, str. 292

²⁸⁶ J. FARRENKOPF - *Prophet of Decline: Spengler on World History and Politics*. LSU Press, 2001, str. 49

²⁸⁷ O. SPENGLER - *Early Days of World History: Reflections on the Past*. Legend Books Sp. z o.o., 2022, kapitola I, “History and Historiography”, sekce “On History and Historiography”, stať 94

²⁸⁸ H. STUART HUGHES - *Oswald Spengler: A Critical Estimate*, Routledge, 1991, str. 85

²⁸⁹ B. LEWIS - *Oswald Spengler and the Politics of Decline*. Berghahn Books, 2022, str. 51

²⁹⁰ H. STUART HUGHES - *Oswald Spengler: A Critical Estimate*, Routledge, 1991, str. 129-130

tendence demokracie k soustředění moci v čím dál užším okruhu lidí.²⁹¹ Byl konečným politickým uspořádáním *Civilizace*, definovaným jako svrnutí demokratického řádu jedinci, kteří mobilizují masy za účelem získání moci.²⁹² Moderní Caesary měla charakterizovat kombinace aristokratické asertivnosti, úcty k imperialismu a pochopení či možností moderních technologií.²⁹³ Vůdcovské osobnosti budoucnosti tak měly být syntézou hodnot minulosti a moderních politických úkolů.²⁹⁴

Ben Lewis v *Oswald Spengler and the Politics of Decline* zdůrazňuje, že *Zánik západu* lze chápat jako politickou příručku pro Německo, aby zaujalo dominantní úlohu na konci dějin západního světa. Klíčové měly být aristokratické hodnoty, definované disciplínou, sebezapřením a modernizovanou tradicí, spíše než šlechtickým původem. Kapitáni průmyslu měli sloužit jako příklad moderní interpretace těchto hodnot. Césarismus byl znovuzjevením těchto hodnot v moderní době, kdy tisk a demokratické instituce měly být využity k jeho prosazení.²⁹⁵ Farrenkopf poukazuje na paradox, že aristokratické hodnoty minulosti byly klíčovými pro budoucí politické a historické úkoly.²⁹⁶

Civilizační vize

V závěru *Der Mensch und die Technik* připomínal Oswald Spengler anekdotu o římském legionáři, který zemřel na svém stanovišti při erupci Vesuvu, protože nebyl propuštěn ze služby.²⁹⁷ Tato představa o hrdinském přijetí osudu nebyla jedinou charakteristikou jeho postoje k dekadenci. Již před koncem 1. světové války Spengler rozlišoval tři možné reakce na konec vysoké kultury - romantickou nostalgii, ideologickou, která se pokusí o uskutečnění utopie, a realistickou, která si uvědomuje, že současnost je se všemi svými chybami nezměnitelná a je třeba ji stoicky přijmout.

---

²⁹¹ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek II, kapitola XIII, "Problems of the Arabian Culture (C) - Pythagoras, Mohammed, Cromwell", sekce VI

²⁹² Ibidem, svazek II, kapitola XII, "The State (C) - Philosophy of Politics", sekce II

²⁹³ B. LEWIS - *Oswald Spengler and the Politics of Decline*. Berghahn Books, 2022, str. 139

²⁹⁴ Ibidem, str. 79

²⁹⁵ Ibidem, str. 52

²⁹⁶ J. FARRENKOPF - *Prophet of Decline: Spengler on World History and Politics*. LSU Press, 2001, str. 58

²⁹⁷ O. SPENGLER - *Man and Technics: A Contribution to a Philosophy of Life*. Arktos, 2015, str. 75

Spengler přirozeně zastával poslední zmíněnou pozici.²⁹⁸

Ačkoli byl zánik jistotou, činy historických aktérů nebyly předem určeny. Osud západního světa stále nebyl naplněn a nebylo rozhodnuto, který národ se stane hlavním aktérem nadcházejících událostí.²⁹⁹ Pouze národy a jednotlivci, kteří byli schopni pochopit možnosti doby, ve které žili, měli být schopni čelit budoucím dějinným výzvám.³⁰⁰ *Zánik západu* byl tak koncipován jako příručka k nasměrování Německé říše na historickou cestu korespondující s posledním dějinným aktérem antické vysoké kultury - s římskou říší. Ačkoli se retrospektivně může myšlenka Německa jako určující velmoci 20. století zdát bláhově, prudký vzrůst moci a prestiže Německa na mezinárodní scéně ve Spenglerových formativních letech jeho myšlení dozajista poznamenalo. Německo mělo přivést západní svět do jeho konečné podoby ve vědě, technologii, ekonomii a politice, a nahradit Velkou Británií jako světovou velmoc.³⁰¹

Velká Británie byla pro Spenglera vzorem, který mělo Německo následovat. Obdivoval nadpolitickou a morální úlohu monarchie a také začlenění staré aristokracie do moderní parlamentní demokracie prostřednictvím Sněmovny lordů. Tato integrace umožnila aristokracii kultivovat buržoazii, což Spengler považoval za jeden z nejvýznamnějších vnitropolitických činů 19. století. Zároveň zmiňoval, že pro Torye a Whigy byla půda stále ještě hodnotnější než abstraktní forma peněz. Velkou Británie tak dokázala vstoupit do pozdního věku materialismu a zároveň si zachovat a nadále kultivovat aristokratické hodnoty. V Německu by tato integrace byla koalici Junkerů s buržoazií podobnou, jakou za císaře Viléma II., ačkoli by zde byl kladen ještě větší důraz na kapitány průmyslu. Ve svých memorandech z průběhu 1. světové války však také žádal "demokratické" formování elit, které by umožnily talentovaným jedincům z nižších společenských tříd se pozvednout a být kultivovány aristokracií.³⁰²

---

²⁹⁸ K. P. FISCHER - *History and Prophecy: Oswald Spengler and The Decline of the West*. Moore Publishing Company, 1977, str. 196

²⁹⁹ B. LEWIS - *Oswald Spengler and the Politics of Decline*. Berghahn Books, 2022, str. 51

³⁰⁰ *Ibidem*, str. 81

³⁰¹ J. FARRENKOPF - *Prophet of Decline: Spengler on World History and Politics*. LSU Press, 2001, str. 50

³⁰² *Ibidem*, str. 118-120

V pozdějším *Neubau des Deutsches Reiches* z r. 1924 si posléze Spengler představoval vrstvu elitních technokratických expertů a byrokratů v úzkém kontaktu s politickými kruhy a velkými podnikateli; dokonce navrhoval nahradit Reichstag uskupením čtyř stovek jmenovaných odborníků. V zásadě si tak Spengler představoval technokratický návrat k německé monarchii před 1. světové válkou s ještě bezmocnějším parlamentem.³⁰³

Z pohledu politické příručky tak *Zánik západu* sloužil i k nalezení možných cest k vytvoření socio-politických podmínek, které by umožnily západnímu světu dokončit jeho dějinnou úlohu.³⁰⁴ Jelikož v *Civilizaci* nebylo možné dosáhnout skutečné umělecké tvorby či náboženského vyznání, německá mládež se měla raději věnovat praktickým záležitostem, jakými bylo státnictví, ekonomie či technika.³⁰⁵ Zatímco Německo mělo vychovávat novou generaci státníků, generálů, průmyslníků a inženýrů³⁰⁶, nástroje demokratického zřízení měly být využity k příchodu Caesara. Césarismus samotný můžeme posléze charakterizovat nejlépe jako opětovnou nadvládu politiky nad ekonomikou.³⁰⁷

Vznik nové vysoké kultury

Ačkoli pro západní svět mělo Německo představovat možnost, jak dokončit svou historickou úlohu, jediným skutečným východiskem z dekadence je ve spenglerovském schématu vznik nové vysoké kultury.³⁰⁸ Ani cézarismus totiž nebude schopen zabránit rozkladu společnosti v primitivní a neorganizovaný kolektiv jednotlivců a rodin.³⁰⁹

Tento fenomén Oswald Spengler spatřoval v Rusku, které podle něj mělo být vlastní

---

³⁰³ B. LEWIS - *Oswald Spengler and the Politics of Decline*. Berghahn Books, 2022, str. 136-140

³⁰⁴ *Ibidem*, str. 51

³⁰⁵ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek I, kapitola I, "Introduction", sekce XIV

³⁰⁶ B. LEWIS - *Oswald Spengler and the Politics of Decline*. Berghahn Books, 2022, str. 78-79, 83

³⁰⁷ O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek II, kapitola X, "The State (A) - The Problem of the Estates - Nobility and Priesthood", sekce I

³⁰⁸ J. FARRENKOPF - *Prophet of Decline: Spengler on World History and Politics*. LSU Press, 2001, str. 38

³⁰⁹ B. LEWIS - *Oswald Spengler and the Politics of Decline*. Berghahn Books, 2022, str. 51

vysokou kulturou vznikající na periferii západního světa.³¹⁰ Spenglera svět rozsáhlé ruské stepi fascinoval a o sovětské autoritářské byrokracii mluvil s respektem; pod západním pozlátkem se měl skrývat starý absolutismus, jehož původ byl ještě u Mongolů.³¹¹

Zatímco “pozdní” západní člověk byl zaměstnán řešením materialistických problémů, raná ruská duše se stále pohybovala ve světě problémů náboženských - předním představitelem tohoto “raného” myšlení je potom Dostojevskij.³¹² Ekonomizace, materialismus a racionalismus pro tuto vycházející vysokou kulturu měly být ještě hříchem.

Spengler vnímal Rusko jako oběť *pseudomorfózy* - mladší vysoká kultura měla napodobovat prvky starší vysoké kultury, což jí zabraňovala v autentickém vývoji sebe sama. Ruská snaha přijmout prvky západní vysoké kultury a její technologie, která se poprvé objevila s Petrem Velikým, tak měla být pouze dočasnou a měla postupně zmizet.³¹³ Podobným způsobem vnímal i bolševiky - navzdory svému zhodnocení Lenina, kterého vnímal jako další možný prototyp Caesara, byl přesvědčený o tom, že s jeho smrtí v Rusku konečně převládne jeho asijský charakter.³¹⁴ Modernita měla kulminovat v zánik západu a ve zmizení “*faustovské*” modernity z nezápadních zemí.³¹⁵

Spengler však předpokládal, že na dosah je i vznik zcela nových vysokých kultur. Potenciální kolébky těchto kultur spatřoval v Brazílii, interiéru Afriky či na Sibiři.³¹⁶ Ve svých úvahách spekoval i o konci dějin, kdy by došlo ke zmizení cyklů vysokých kultur. Se zánikem poslední vysoké kultury by se snížila lidská populace na nepatrná čísla³¹⁷ a nastala by nová kolektivní forma existence.³¹⁸ “Primitivní” a

---

³¹⁰ J. FARRENKOPF - *Prophet of Decline: Spengler on World History and Politics*. LSU Press, 2001, str. 169

³¹¹ K. P. FISCHER - *History and Prophecy: Oswald Spengler and The Decline of the West*. Moore Publishing Company, 1977, str. 223

³¹² O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014, svazek II, kapitola VII, "Problems of the Arabian Culture (A) - Historic Pseudomorphoses", sekce I

³¹³ J. FARRENKOPF - *Prophet of Decline: Spengler on World History and Politics*. LSU Press, 2001, str. 170

³¹⁴ B. LEWIS - *Oswald Spengler and the Politics of Decline*. Berghahn Books, 2022, str. 133

³¹⁵ J. FARRENKOPF - *Prophet of Decline: Spengler on World History and Politics*. LSU Press, 2001, str. 39

³¹⁶ O. SPENGLER - *Spengler Letters, 1913-1936*. George Allen & Unwin, 1966, str. 86

³¹⁷ J. FARRENKOPF - *Prophet of Decline: Spengler on World History and Politics*. LSU Press, 2001, str. 30

“přírodní” národy Spengler dokonce v pozdějších letech přirovnával ke zbytkům někdejších vysokých kultur.³¹⁹

4.1 Rozdíly a souvislosti ve východiscích z dekadence v dílech Sorela a Spenglera

Ve východiscích z dekadence se oba autoři liší zřejmě nejvíce. Mezi hlavní rozdíl patří samotná možnost revitalizace - ta byla hlavní úlohou díla Georgese Sorela, Oswald Spengler ji však považoval za nemožnou v konvenčním slova smyslu. Věk průměrnosti, ve kterém Sorel žil, v sobě musel nashromáždit energii pro budoucí revitalizaci v průběhu věku velikosti - za podmínky, že dojde k zachování tradic řeckořímské a křesťanské kultury. Lidská činnost bude poté schopná zajistit opětovnou morální renesanci.³²⁰

Jedinou možností skutečné revitalizace byl pro Spenglera vznik nové vysoké kultury, počítal však i s možností jakéhosi konce dějin a propadnutí se zpět do primitivní formy existence.³²¹ Sorel si také musel být vědom možnosti něčeho, co by bylo koncem dějin bez možnosti revitalizace; ten by nastal, pokud by zcela vymizelo dvojí dědictví řeckořímského světa a křesťanství.³²²

Koncept dějin jednotlivých autorů je nicméně předurčuje k tomu, že dekadence je ze své podstaty nutností. Bez Sorelových věků průměrnosti nemohou nastat věky velikosti a podobně tak u Spenglera je něco jako omlazení civilizačního organismu dějinnou nemožností; pokusy o návraty do minulosti budou přinejlepším deformující a přinejhorším škodlivé. Utopické představy o překonání dějin, jaké oba nacházeli ve světě osvícenského myšlení, jsou pro oba zcela vyloučené.

To však nic nemění na zásadním rozdílu mezi voluntaristickou koncepcí dějin Sorela a deterministickou koncepcí Spenglera, a navzdory tomuto značnému rozkolu je pro oba lékem na dekadenci, z morálního hlediska, to stejné - disciplína, sebezapření a modernizovaná tradice, ať už ve smyslu reformulovaných proudhonovských hodnot či

---

³¹⁸ O. SPENGLER - *Early Days of World History: Reflections on the Past*. Legend Books Sp. z o.o., 2022, kapitola I, “History and Historiography”, sekce “On History and Historiography”, stať 80

³¹⁹ O. SPENGLER - *Man and Technics: A Contribution to a Philosophy of Life*. Arktos, 2015, str. 10

³²⁰ G. SOREL - *The Illusions of Progress*. University of California Press, 2022, str. 176

³²¹ J. FARRENKOPF - *Prophet of Decline: Spengler on World History and Politics*. LSU Press, 2001, str. 30

³²² J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. New York: St. Martin's Press, 1985, str. 185-186

pruských ctností. Klíčovou roli zde bude hrát lidská činnost - pro Sorela to znamenalo opětovné třídní rozdělení skrze politické násilí a tudíž obnovení technologického, ekonomického a i morálního pokroku. To vše mělo vést nakonec k socialismu.

Podobně tak Spengler viděl roli jednotlivce v zanikající vysoké kultuře jako čínorodou; nevěřil v neustále se zlepšující produkci, ale v se přizpůsobování věku materialismu a racionalismu a skálopevné dodržování individuálních povinností vůči kolektivu. Spenglerovým hlavním cílem tak bylo vytvoření historické cesty, která by za pomoci aktualizovaných hodnot ušlechtilosti byla schopná pomoci splnit Německu finální dějinnou úlohu v historii západní vysoké kultury. Spengler se totiž nejvíce neobával rezignace vůči nepříteli zvenčí, ale rezignace vůči osudu navzdory nevyhnutelnosti smrti organismu vysoké kultury.³²³

Modernizované hodnoty staré aristokracie jsou tak pro Oswalda Spenglera klíčem k vytvoření elity, která bude schopná zvládnout nároky budoucnosti západní civilizace. V zásadě by se jednalo o jakou syntézu kvalifikované technokracie s aristokratickými vzory, v zásadě tedy modernizovaný britský vzor, který ale do značné míry imitoval spojení Junkerů s buržoazií za císaře Viléma II.³²⁴ Hlavní příspěvek Spenglera bylo to, co sám nazýval “demokratizací” - ve skutečnosti to byla aplikace určitých meritokratických principů, které by v pruském socialismu umožnily každému jednotlivci dosáhnout jakéhokoli hierarchického postavení, tak, jako v Británii mohl každý dosáhnout bohatství.³²⁵

Ani v rámci zmíněného pruského socialismu však nesmíme hledat nic jako skutečný důraz na démos; nejschopnějším jedincům bude umožněno posunout se dále, nicméně proletariát se nikdy neměl stát nositelem aristokratických hodnot sám o sobě. Měl vytrvale a bez nároku na odměnu sloužit roli Německa jako posledního impéria “*faustovské*” vysoké kultury.

Toto je silným rozdílem oproti úloze, kterou měl ve společenské regeneraci hrát proletariát Georgese Sorela. Měl se stát hlavním dějinným aktérem z důvodu svých etických a morálních postojů, které se z aristokracie a buržoazie dávno vytratily. Skrze společenské rozštěpení a násilí proletariátu vůči buržoazii se nicméně měla i

³²³ O. SPENGLER - *Man and Technics: A Contribution to a Philosophy of Life*. Arktos, 2015., str. 8

³²⁴ J. FARRENKOPF - *Prophet of Decline: Spengler on World History and Politics*. LSU Press, 2001, str. 118-120

³²⁵ H. STUART HUGHES - *Oswald Spengler: A Critical Estimate*, Routledge, 1991, str. 108

buržoazie revitalizovat, čímž by se kapitalismus octnul na svém dějinném vrcholu - a byl by překonán socialismem, stojícím na pevné základně morálně konzervativních proletářských producentů, kteří by nadále inkrementálně zlepšovali produkci po vzoru gotické dílny. Práce v průmyslu tak měla být zároveň uměleckou a technologicky inovační; opětovné spojení vědy s řemeslnou praxí by přineslo kýžené výsledky. Přesto zde však nacházíme silnou spojitost - práce proletariátu neměla být motivována materiální odměnou, neboť jej odmění dějiny velikostí.³²⁶

Z určité perspektivy tedy vidíme, proč se Georges Sorel označoval jako “nezaujatý služebník proletariátu”.³²⁷ Bylo to právě v něm, kde našel stále zachovalé hodnoty heroismu, antiintelektualismu a tvrdé práce; proletariát byl zároveň presokratovskými Athénami a zároveň raným křesťanstvem. Byl nositelem hodnot, které aristokracie ztratila ještě před Velkou francouzskou revolucí a buržoazie ztratila v průběhu 19. století; pokud by některá z těchto tříd byla stále nositeli těchto konzervativních hodnot, tak, jak to Sorel identifikoval ve Spojených státech³²⁸, Sorelův odpor k buržoazii by zřejmě nebyl vůbec tak silný. Do jisté míry tak Sorela můžeme označit za anti-elitistu, ačkoli Zeev Sternhell se domnívá, že Sorel vnímal proletariát jako určitou formu elity.³²⁹

Nesmíme však zapomenout na to, že Sorel kladl značný důraz i na to, že proletariát byl nositelem produkce, což vedle jeho morální dokonalosti bylo dalším důležitým faktorem v jeho dějinné úloze - morální pokrok byl vždy svázán s technologickým a ekonomickým.³³⁰

U Georgese Sorela nenacházíme žádnou obdobu caesarovské figury a jeho vztah k monarchii byl vždy problematický, ačkoli se zdá, že během své asociace své integrálním nacionalismem skutečně počítal s autokratickým vedením státu, ať už v

---

³²⁶ G. SOREL - *Sorel: Reflections on Violence*. Cambridge University Press, 1999, str. 22

³²⁷ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. New York: St. Martin's Press, 1985, str. 14

³²⁸ G. SOREL - *Social Foundations of Contemporary Economics*. Taylor & Francis, 2017, str. 311-312

³²⁹ Z. STERNHELL, M. SZNAJDER, M. ASHÉRI - *The Birth of Fascist Ideology*, Princeton University Press, 1989, str. 25

³³⁰ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. New York: St. Martin's Press, 1985, str. 131

podobě monarchy či diktátora.³³¹ Tento princip se však ze sorelovského hlediska zřejmě nerovnal revitalizaci společnosti - mělo jít o zajištění přežití pilířů řeckořímského světa a křesťanství. Sorel skutečně tou dobou opustil své protistátní principy a přiklonil se k ideji sjednocené Francie, která bude prosta vnitřních konfliktů a bude ji řídit silný stát se silným vůdcem.

Zde musíme opět připomenout další zásadní rozdíl mezi Sorelem a Spenglerem, a tím je přístup obou autorů ke státu. Jak jsme byli schopni vyčíst ze Spenglerova popisu pruského socialismu, jeho ideálem pro budoucnost byl silný, byrokratický stát; to zůstalo jeho celoživotní konstantou, kterou zastával i dále poté, co opustil myšlenku mobilizace proletariátu pro národní věc.

Syndikalistický Sorel, zastoupený v nejznámější trojici jeho děl - v *Úvahách o násilí*, v *Iluzích o pokroku* a v *Rozkladu marxismu* byl silným odpůrcem státu. Sociální legislativa a protekcionismus byly překážky, které bránily dokončení vývoje státu a dovedení produkce k dokonalosti. Avšak pozdější Sorel, asociovaný s *Action française*, věřil v organizaci společnosti na základě pevného státu. Dřívějších vnitřních konfliktů se nyní obával a jen silný státní aparát byl schopný je držet na uzdě; principem silného státu nyní měla být postava silného vůdce, ať už v podobě diktátora či krále. Bylo by však zřejmě bláhové hledat zde předchůdce spenglerovské postavy Caesara; morálním vzorem zde byl opět Proudhon a autoritářskou figuru by doplňovala tradiční francouzská decentralizace.³³² Jedinou výjimkou by mohl představovat Sorelův vztah k Mussolinimu - již zpočátku r. 1912 jej v korespondenci označil za moderní inkarnaci středověkého italského *condottiere*.³³³ Musíme však podotknout, že Sorel nikdy nevyslovil k Mussolinimu veřejné sympatie a ačkoli se Sorel nacházel v r. 1912 v asociaci s francouzskými monarchisty, italský proletariát považoval stále za civilizaci vitální a neinfikovaný buržoazní reakcí.

Je pozoruhodné, že Sorelova perspektiva na sociální legislativu je v některých aspektech téměř totožná se Spenglerovou; například zajištění osmihodinového

---

³³¹ J. J. ROTH - *The Cult of Violence: Sorel and the Sorelians*. University of California, 1980, str. 114

³³² M. CURTIS - *Three Against the Third Republic: Sorel, Barres and Maurras*. Princeton University Press, 1959, str. 114

³³³ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. New York: St. Martin's Press, 1985, str. 159

pracovního dne považoval z utopické a cizí k společnosti založené na produkci. Sorel neměl k sociální legislativě univerzální odpor - měla však stát především na autonomních proletářských organizací, které by dělnickou třídu zajišťovaly na stáří či v případě nemoci a měly by zároveň morální charakter.³³⁴ Budoucí společnost producentů však musela být v souladu proudhonovskými hodnotami tvrdé práce a heroismu.

Zajímavý je také vztah obou autorů k Rusku, neboť právě v něm vidí oba autoři možnost revitalizace. Pro pozdního Sorela byla byla bolševická revoluce první událostí, která ho na Rusku zaujala, a viděl v ní znovuzrození syndikalismu. Také Spengler v Rusku nacházel možnost revitalizace; Rusko v jeho schématu nebylo součástí západní civilizace, ale bylo samostatnou vysokou kulturou v rané fázi. To ji mělo předurčovat k budoucí dominanci. Rusko však mělo být zatíženo fenoménem *pseudomorfózy*, který měl trvat od doby Petra Velikého až po Spenglerovu současnost; jeho adopce západních technologií a západního způsobu života však nemohla a neměla být dlouhotrvající. Je pozoruhodné, že i Spengler měl k Leninovi osobně obdiv; jeho smrt měla značit konec *pseudomorfózy*.³³⁵

Zatímco oba autoři viděli v Rusku možnost revitalizace, jejich vztah k Americe byl odlišný; Sorel měl k americkým kapitánům průmyslu a k americkému agrárnímu charakteru obdiv a dával je za vzor změkčilým buržoaziím Evropy. Naopak Spengler byl ze Spojených států zmatený. Domníval se, že skutečná duchovní hloubka je u nich zaměňována s materialismem.³³⁶ Bez duchovní hloubky potom neměli být schopni stát se konečným aktérem západních dějin. Touto duchovní hloubkou měl Spengler zřejmě na mysli absenci kulturního dědictví, kterou oplývala Evropa, a s tím související neexistenci aristokratických hodnot, které by mohly do budoucna kultivovat potenciální technokratickou elitu.

Určité pojitko mezi oběma autory může být i Sorelova představa idealizované gotické dílny, která měla sloužit jako vzor pro budoucí průmyslovou produkci. Ta neměla

---

³³⁴ J. J. ROTH - *The Cult of Violence: Sorel and the Sorelians*. University of California, 1980, str. 35

³³⁵ B. LEWIS - *Oswald Spengler and the Politics of Decline*. Berghahn Books, 2022, str. 82

³³⁶ K. P. FISCHER - *History and Prophecy: Oswald Spengler and The Decline of the West*. Moore Publishing Company, 1977, str. 224

spočívat jen v monotónní rutině, ale tom, že se práce v průmyslu měla proměnit téměř v uměleckou a oduševnělou činnost hluboce propojenou s technologickým pokrokem; na místo vědeckých objevů učiněných od velkých individuí Sorel věřil v pomalý a postupný pokrok ve zlepšování produkce.

Tuto idealizovanou představu Sorel promítal i do svých idejí o vzdělávání a tím se příliš nelišil od Spenglera. Je pozoruhodné, že navzdory zcela odlišnému vzdělání obou autorů se oba shodli na nutnosti technického vzdělání pro zvládnutí civilizačních událostí pro budoucnost. Oswald Spengler sice přiznával určité zásluhy humboldtovskému modelu klasického vzdělání, jehož byl sám učněm, domníval se však, že vzdělání budoucnost bude spojením techniky a praxe.³³⁷ Sorel pak již preferoval úplnou školu práce a křesťanské etiky.³³⁸

Je to snad právě v přístupu ke kapitalismu, kde nacházíme veliký rozdíl mezi Spenglerem a Sorelem. Sorelův přístup byl evidentně formován jeho asociovaný s Marxem a zaujetím průmyslovou technologií; domníval se tak, že kapitalismus musí být doveden k dokonalosti, aby mohl přijít nový věk velikosti v podobě socialismu etického charakteru. Spenglerův přístup je o mnoho skeptičtější; vážil si industriální technologie, ale stále byl zadlužený svému dědictví v podobě německého romantismu a kapitalismus pro něj představoval cizí import, který ničil zakořeněné kulturní tradice Německa, na které bylo tak pyšné. V přeneseném smyslu však můžeme označit nejen Spenglera, ale i Sorela za revoluční konzervativce - oba se snažili o spojení tradičních hodnot s moderní technologií.

Spenglerův náhled na lidskou historii byl zároveň tragický - západní člověk se měl stoicky smířit se zánikem a důstojně dostát svým hodnotám. Neexistuje zde žádná analogie Sorelova mýtu, který by politická hnutí hnal přes všechny obtíže dále a dále. Západní člověk si měl být vědomý svého zániku a hrdě mu čelit. Zároveň se domníval, že technologický pokrok nakonec povede k environmentální katastrofě, to však ve Spenglerově pojetí neznamenal žádný příklon k ekologii či k

---

³³⁷ B. LEWIS - *Oswald Spengler and the Politics of Decline*. Berghahn Books, 2022, str. 128

³³⁸ J. J. ROTH - *The Cult of Violence: Sorel and the Sorelians*. University of California, 1980, str. 117

něčemu podobnému. Naopak mělo jít o tragické zakončení osudu západní kultury.³³⁹
Sorel si takovou možnost nikdy nepřipouštěl a ani nad ní nijak neuvažoval.

---

³³⁹ O. SPENGLER - *Early Days of World History: Reflections on the Past*. Legend Books Sp. z o.o., 2022, kapitola VII, "View of High Cultures and Civilisation", sekce "Late Antiquity and Magian Culture", stať 128

Závěr

Hlavním cílem diplomové práce bylo porovnání a analýza pohledů Georgese Sorela a Oswalda Spenglera na fenomén společenské dekadence. Toto porovnání proběhlo na základě hlubšího rozboru souvislostí a rozdílů příčin, příznaků a možných východisek z dekadence, zahrnovalo však i pohled na myšlenkové zdroje, které prostupovaly díla obou autorů.

Z dalekosáhlých myšlenkových inspirací se však oba autoři protínají pouze v Giambattistu Vico a Friedrichu Nietzsche; navzdory společnému stěžejnímu tématu dekadence zde však souvislosti nejsou hluboké. Vico pro Sorela a jeho poslání boje proti dekadenci sehrál klíčovou úlohu³⁴⁰, nicméně u Spenglera bývá jeho vliv pouze předpokládán³⁴¹ - Vico a Spengler jsou ostatně považováni za jedny z nejvýznamnějších představitelů cyklického smýšlení o dějinách vůbec. Naopak Nietzsche byl, tak jako celá řada Němců generace Spenglera, jeho celoživotním vzorem³⁴², avšak Sorel se o něm v průběhu své kariéry zmínil pouze několikrát a jen stěží jej můžeme řadit k francouzským nietzscheovcům.³⁴³

Jako ústřední posléze můžeme jmenovat pro Georgese Sorela hodnoty proudhonovské³⁴⁴ a pro Oswalda Spenglera aristokratické hodnoty, které v zásadě můžeme charakterizovat jako imperialistickou interpretaci Friedricha Nietzscheho.³⁴⁵

Je tedy zajímavé podotknout, že oba autoři, odlišným intelektuálním kořenům navzdory, sdíleli mnohé z hlediska pohledu na příčiny, příznaky a východiska z dekadence.

Oba identifikovali hlavní původce společenského úpadku v urbanizaci a v intelektuálech, ačkoli každý jiným způsobem; Georges Sorel viděl ve zrození intelektualismu moment, kdy se heroická společnost, byť urbanizovaná, posunula z produkce do pozice spekulace. Naopak pro Oswalda Spenglera to byla urbanizace,

---

³⁴⁰ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 65

³⁴¹ J. FARRENKOPF - *Prophet of Decline: Spengler on World History and Politics*. LSU Press, 2001, str. 98

³⁴² H. STUART HUGHES - *Oswald Spengler: A Critical Estimate*, Routledge, 1991, str. 71

³⁴³ J. R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985, str. 181

³⁴⁴ *Ibidem*, str. 34-35

³⁴⁵ H. STUART HUGHES - *Oswald Spengler: A Critical Estimate*, Routledge, 1991, str. 62

kteřá dávala za zrod intelektualismu a racionalismu, který eventuálně zabraňoval člověku vytvořit si skutečné a hluboce cítěné názory.

Sorel i Spengler oba sdíleli znepokojení nad zmizením religiozity, nicméně pro Sorela byl tento faktor mnohem závažnější - předpokládal katastrofické důsledky, pokud by mystický aspekt náboženství byl nahrazen náboženstvím sociálním. Pro Spenglera bylo zmizení náboženství spíše důsledkem rostoucího materialistického a ekonomistického světového názoru, který se manifestuje v demokratickém politickém zřízení. Toto zřízení můžeme označit za dominanci ekonomiky nad politikou. Pro Sorela byl vliv ekonomiky na politiku až druhotný, ačkoli se obával vlivu bohatství jednotlivců na právní systém³⁴⁶, na demokracii ho však především zajímalo to, že potlačovala tradici a umožňovala se prosadit neproduktivním částem společnosti.³⁴⁷ Oba autoři posléze nacházeli nejlepší měřítko dekadence ve světě umění, filozofie a architektury, ačkoli každý odlišným způsobem.

Největší rozdíly posléze nacházíme v možných východiscích z dekadence. Georges Sorel věřil v možnost revitalizace skrze opětovné společenské rozštěpení mezi buržoazií a proletariátem, které by vedlo ke zdokonalení kapitalismu k jeho produktivnímu maximu, tak, aby socialismus mohl zaujmout jeho místo jako nový "věk velikosti".³⁴⁸

Spengler byl naopak o jistotě zániku skálopevně přesvědčený a budoucnost Západu viděl pouze v důsledném následování historické cesty cesarismu, jejíž předkrok Spengler viděl v Benitu Mussolinim či v jihoafrickém kapitánovi průmyslu Cecilu Rhodesovi. Německo mělo v tomto schématu zaujmout stejnou roli, jako zaujímal pro svět klasické antiky Řím - bylo by posledním aktérem Západu.

Hlavní souvislostí zde bylo pak něco, co bylo v samotném jádru charakteru Sorela i Spenglera - oba věřili v propojení tradičních hodnot s moderní technologií, a v jistém slova smyslu je tak můžeme oba nazvat revolučními konzervativci. Zatímco u Sorela bylo zlepšování produkce přímo spojené se zdokonalováním morálky, Spengler doufal ve vznik nové elity, která by v sobě spojovala tradiční aristokratické hodnoty a moderní technické vymoženosti.

---

³⁴⁶ G. SOREL - *The Illusions of Progress*. University of California Press, 1969, str. 169-170

³⁴⁷ M. CURTIS - *Three Against the Third Republic: Sorel, Barres and Maurras*. Princeton University Press, 1959, str. 66

³⁴⁸ G. SOREL - *Sorel: Reflections on Violence*. Cambridge University Press, 1999, str. 76

Toto srovnání přirozeně nabízí otázku vzájemné obeznámenosti obou autorů. Například Zeev Sternhell totiž skutečně Spenglera označuje, přeneseně, za jednoho z hlavních dědiců argumentů Georgese Sorela³⁴⁹ a i H. Stuart Hughes zdůrazňoval možnou intelektuální spojitost Sorela se Spenglerem.³⁵⁰

Přímá inspirace se však zdá nepravděpodobná; Georges Sorel je ve Spenglerově díle zmíněn jen jednou, a to až v *Die Jahre der Entscheidung* z r. 1933. Oswald Spengler ho zde přitom řadil po bok Ferdinanda Lassalla jako jednoho ze “socialistů vyšší kvality a konzervativního smýšlení” a tvrdil o něm, že pro něj byla “obrana vlasti, rodiny a majetku nejušlechtlejším úkolem proletariátu”. Zde je přitom jasné, že Sorel, kterého zde Spengler popisuje, je ten samý, který byl navázaný na *Action Francaise* a korespondoval s Maurrasem. I Hughes však zdůrazňoval, že tato zmínka o Sorelovi pochází až z pozdějších prací Spenglera a tudíž se nezdá pravděpodobné, že by Spengler byl se Sorelem obeznámen v době, kdy byl napsán *Zánik západu*; ačkoli Spengler oplýval znalostmi francouzštiny, Hughes byl názoru, že on a jeho francouzští předchůdci pravděpodobně došli k těm samým závěrům nezávisle na sobě.³⁵¹

Opačná možnost, totiž čtení Spenglera Sorelem, se jeví jako bezprůkazná. Poslední čtyři roky svého života Sorel, který zřejmě oplýval pouze základními znalostmi němčiny³⁵², strávil obdivem k bolševické revoluci a přemýšlením nad pragmatismem amerického psychologa Williama Jamese. Starý Sorel, “Sókrates latinské čtvrti”, byl izolovaný a chudý a téměř jistě toho o *Zániku západu*, který byl do francouzštiny přeložen až v roce 1931, mnoho neslyšel.

Musíme však konstatovat, že Oswald Spengler se dostal do větší blízkosti fašismu, než Georges Sorel - ačkoli Sorel pravděpodobně položil základy fašistického myšlení, Spenglerův důraz na překonání moci mas césarovským jednotlivcem je fašismu bližší.

Hlavní omezení diplomové práce spočívá v naší nedostatečné znalosti francouzštiny, která nám znemožnila studium některých textů, které by umožnily hlubší pochopení

---

³⁴⁹ Z. STERNHELL - *The Anti-Enlightenment Tradition*. Yale University Press, 2010, str. 352

³⁵⁰ H. STUART HUGHES - *Oswald Spengler: A Critical Estimate*, Routledge, 1991, str. 25

³⁵¹ *Ibidem*, str. 52

³⁵² Z. STERNHELL, M. SZNAJDER, M. ASHÉRI - *The Birth of Fascist Ideology*, Princeton University Press, 1989, str. 49

Georgese Sorela. S tímto limitem jsme se částečně dokázali vyrovnat prostřednictvím prací Johna L. Stanleyho, ačkoli některé klíčové texty ze Sorelova nejproduktivnějšího období - například jeho *Le système historique de Renan* - nám unikly. Tato nedostatečnost nám také znemožnila konfrontovat některé teze Zeeva Sternhella s francouzskými texty, které se přímo týkají *Cercle Proudhon* a objasnily by Sorelův vztah k němu; mezi ty můžeme řadit např. Gérauda Poumarèda. Podobně tak u Oswalda Spenglera by důslednější práce s prameny obohatila diplomovou práci o některé jeho obskurnější texty, jako jeho spisy o ruské literatuře, které však převážně leží mimo téma diplomové práce. Diplomová práce také nabízí celou řadu dalších možností výzkumu, od rozšíření záběru na další soudobé myslitele dekadence přes zkoumání recepce myšlenek Sorela a Spenglera v odlišných kulturních či politických kontext až k opravdu herkulovskému výzkumnému úkolu - mezinárodním dějinám fašistického myšlení.

Prameny a literatura

G. SOREL - *Reflections on Violence*. Cambridge University Press, 1999.

G. SOREL - *The Illusions of Progress*. University of California Press, 1969.

H. SOREL - *Social Foundations of Contemporary Economics*. Taylor & Francis, 2017

J. L. STANLEY - *From Georges Sorel: Essays in Socialism and Philosophy*. Routledge, 2017

O. SPENGLER - *Decline of the West*. Random Shack, 2014

O. SPENGLER - *Early Days of World History: Reflections on the Past*. Legend Books Sp. z o.o., 2022.

O. SPENGLER - *Man and Technics: A Contribution to a Philosophy of Life*. Arktos, 2015

O. SPENGLER - *Spengler Letters, 1913-1936*. George Allen & Unwin, 1966

Sekundární literatura

M. CURTIS - *Three Against the Third Republic: Sorel, Barres and Maurras*. Princeton University Press, 1959.

J.R. JENNINGS - *Georges Sorel: The Character and Development of his Thought*. St. Martin's Press, 1985.

J. J. ROTH - *The Cult of Violence: Sorel and the Sorelians*. University of California, 1980.

J. L. STANLEY - *The Sociology of Virtue: The Political and Social Theories of Georges Sorel*. University of California Press, 2018

I. L. HOROWITZ - *Radicalism and the Revolt Against Reason: The Social Theories of Georges Sorel with a Translation of His Essay on the Decomposition of Marxism*. Routledge, 2009, str. 120

J. FARRENKOPF - *Prophet of Decline: Spengler on World History and Politics*. LSU Press, 2001.

K. P. FISCHER - *History and Prophecy: Oswald Spengler and The Decline of the West*. Moore Publishing Company, 1977.

H. STUART HUGHES - *Oswald Spengler: A Critical Estimate*. Routledge, 1991.

B. LEWIS - *Oswald Spengler and the Politics of Decline*. Berghahn Books, 2022.

Z. STERNHELL - *The Anti-Enlightenment Tradition*. Yale University Press, 2010.

Z. STERNHELL, M. SZNAJDER, M. ASHÉRI - *The Birth of Fascist Ideology*. Princeton University Press, 1989.